

Paula Kivinen

Yhteiskunnallinen palvelutehtävä
Jyväskylän yliopistossa

Mitä se on ja miten sitä mitataan?

Chydenius-instituutin selvityksiä 3/2006

ISBN 951-39-2677-X (nid.)

ISBN 951-39-2678-8 (pdf)

Esipuhe

Yliopistojen tehtäviä on 1.8.2005 voimaan tullessa yliopistolain muutoksessa täydennetty yhteiskunnallisella palvelutehtävällä. Tehtävän käytännön sisältöä ei ole juurikaan pohdittu, vaikka yhteiskunnallinen palvelutehtävä on ollut yliopistojen ja opetusministeriön tulossopimuksissa mukana vuodesta 2000.

Jyväskylän yliopiston rehtori antoi 23.2.2005 Chydenius-instituutille – Kokkolan yliopistokeskukselle tehtäväksi määrittää yhteiskunnallisen palvelutehtävän osa-alueet, ydinprosessit ja -tuotokset sekä indikaattoreita yhteiskunnallisen palvelutehtävän arvioimiseksi. Jyväskylän yliopisto nimesi tälle yhteiskunnallisen palvelutehtävän laadun pilotointihankkeelle ohjausryhmän, jonka puheenjohtajana toimi johtaja Mikko Viitasalo Chydenius-instituutista ja jäsenenä tutkijakoulutettava Mira Huusko, tutkimuspäällikkö Sirkka-Liisa Korppi-Tommola, professori Hanna-Leena Pesonen, johtaja Jari Veijalainen, johtaja Janne Vilkuna ja erikoistutkija Seija Virkkala. Ohjausryhmän sihteerinä toimi tutkija Paula Kivinen Chydenius-instituutista. Hanke toteutettiin 1.3.2005–28.2.2006.

Käsillä oleva raportti valmisteltiin ohjausryhmässä, joka kokoontui hankkeen aikana viisi kertaa. Ohjausryhmätyöskentelyyn ja työn kommentointiin osallistivat ohjausryhmän varsinaisten jäsenten ohella suunnittelupäällikkö Anne Jokela, suunnittelupäällikkö Sakari Liimatainen ja suunnittelija Milja Suoranta. Erikoistutkija Seija Virkkala on toiminut työn ohjaajana Chydenius-instituutissa.

Pilottihanke teki yhteistyötä erityisesti Jyväskylän yliopistossa meneillään olevan OECD:n tutkimushankkeen *Supporting the Contribution of Higher Education Institutions Development* kanssa, jota johtaa erikoistutkija Jari Ritsilä ja jossa toimii tutkija Kirsi Mukkala. OECD:n hankkeen kyselyihin ja teemahaastatteluihin oli mahdollista saada myös yhteiskunnallista palvelutehtävää koskevia kysymyksiä. Palvelutehtävää määriteltiin lisäksi yliopiston avainhenkilöiden teemahaastattelujen avulla.

Yhteiskunnallista palvelutehtävää ohjausryhmä päätyi jäsentämään Jari Veijalaisen hahmotteleman interaktioihin perustuvan mallin avulla.

Haluan kiittää ohjausryhmän jäseniä ja sen toimintaan osallistuneita, hankkeen aikana haastateltuja avainhenkilöitä, OECD-hankkeen tutkijoita ja muita haastavaan työhön osallistuneita! Erityisen kiitoksen haluan osoittaa tutkija Paula Kiviselle, joka on kirjoittanut raportin.

Yhteiskunnallisen palvelutehtävän määrittäminen osoittautui haasteelliseksi tehtäväksi, ollen usean haastatellun mielestä jopa mahdotonta. Tämä raportti kuvaa tämänhetkistä käsitystä yhteiskunnallisesta palvelutehtävästä Jyväskylän yliopistossa. Toivomme, että raportti virittäisi omalta osaltaan keskustelua yhteiskunnallisesta palvelutehtävästä ja sen arvioinnista.

Kokkolassa 28.2.2006

Mikko Viitasalo

Ohjausryhmän puheenjohtaja, Chydenius-instituutin johtaja

KUVIOT

KUVA 1.	Yliopiston toimintaympäristön tasot.	23
KUVA 2.	Yhteiskunnallinen palvelutehtävä vuorovaikutusnäkökulmasta.	31

TAULUKOT

TAULUKKO 1.	Ohjausryhmän kokoontumiset.	9
TAULUKKO 2.	Pääasiallisin toiminnan vaikutusalue.	13
TAULUKKO 3.	Yksikköjen toimintaa ohjaava lähtökohta.	13
TAULUKKO 4.	Yksikköjen vaikutusten kohdentuminen Jyväskylän seudulle.	14
TAULUKKO 5.	Yhteiskunnallinen palvelutehtävä vastaajien määrittelemänä.	14
TAULUKKO 6.	Alueellinen vaikuttavuus vastaajien määrittelemänä.	15
TAULUKKO 7.	Vastaajien ehdotuksia alueellisen vaikuttavuuden kehittämiseksi.	16
TAULUKKO 8.	Vastaajien ehdotuksia alueellisen vaikuttavuuden mittareiksi.	16
TAULUKKO 9.	Ihmisten siirtyminen.	36
TAULUKKO 10.	Informaation siirtyminen.	40
TAULUKKO 11.	Rahavirrat.	41
TAULUKKO 12.	Suora fyysiseen ympäristöön vaikuttaminen.	43
TAULUKKO 13.	Yliopiston kyky reagoida ympäristöstä välittyviin haasteisiin.	44
TAULUKKO 14.	Keskeiset mittarit yhteiskunnallisen palvelutehtävän arvioimiseksi.	48

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Tutkimuksen tavoitteet, tiedonhankinta ja toteutus	8
1.2	Toimeksianto ja tutkimusraportin rakenne	8
2	Yhteiskunnallinen palvelutehtävä Jyväskylän yliopistossa	10
2.1	Yhteiskunnallinen palvelutehtävä yliopiston strategioiden näkökulmasta	10
2.2	Korkeakoulujen alueellinen vaikuttavuus ja yhteiskunnallinen palvelutehtävä internet-kyselyssä	12
2.3	Korkeakoulujen alueelliseen vaikuttavuuteen ja yhteiskunnalliseen palvelutehtävään liittyvän haastatteluaineiston analyysi	17
2.4	Mitä tutkimusaineistot kertovat yhteiskunnallisesta palvelutehtävästä Jyväskylän yliopistossa?	22
3	Yhteiskunnallisen palvelutehtävän arviointi	25
3.1	Lähtökohtia	25
3.2	Mittaamisen problematiikka	25
3.3	Lähestymistavat indikaattoreiden etsimiseksi	27
3.4	Interaktioihin perustuva lähestymistapa	29
3.5	Mittariston rakentaminen	34
1.	Ihmisten siirtyminen	34
2.	Informaation siirtyminen	36
3.	Rahavirrat	40
4.	Suora fyysiseen ympäristöön vaikuttaminen	42
5.	Yliopiston kyky vastata ympäristöstä välittyviin haasteisiin ja odotuksiin	43
4	Yhteenveto	45
	Lähteet	51
Liite 1	Jyväskylän yliopiston yhteiskunnallinen palvelutehtävä tiedekuntien ja erillislaitosten näkökulmasta	53
Liite 2	Yhteiskunnallinen palvelutehtävä muissa yliopistoissa	58

1 Johdanto

Yliopistoissa on perinteisesti elänyt humboldtilainen sivistysihanne – ajatus tieteen ja opetuksen vapaudesta ja itseisarvosta. Tämän yliopistoihanteen rinnalle on viime aikoina kirinyt pragmaattisen yliopiston ihanne. Sillä tarkoitetaan yliopiston tutkimuksen ja opetuksen yhteiskunnallisen merkittävyyden ja vaikuttavuuden korostamista. Sanalla sanoen pragmaattista yliopistoihannetta leimaa pyrkimys hyödyllisyyteen ja vastuuseen ympäröivän alueen hyvinvoinnista. (Ilmonen 2001)

Yliopistojen yhteiskunnallinen palvelutehtävä

Yliopisto on muuttumassa perinteisestä tiede- ja koulutusinstituutiosta kohti asiantuntijajärjestelmää, joka toimii aktiivisessa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Tämä johtuu ympäristön nopeasta muutosvauhdista ja sitä kautta myös yliopistolaitokseen kohdistuvista kasvavista odotuksista ja vaatimuksista. Niihin on pystyttävä vastaamaan, jos mielitään olla mukana aktiivisten toimijoiden joukossa. Yliopisto joutuu siten tasapainoilemaan kahden erilaisen roolin välillä.

Opetusministeriön tulossuunnitelma vuodelle 2006 hahmottelee niitä muutoksia, joita yhteiskunnassa on tapahtumassa. Haasteita ja uusia mahdollisuuksia tuovat ikä- ja aluerakenteen muutokset, globalisaatio ja nopea tekninen kehitys. Muutos vaikuttaa yliopiston perustehtävien hallintaan ja laatuun. Jos kilpailussa aiotaan olla mukana, on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota tarjottavan opetuksen laatuun, sisältöön ja tavoitteisiin. Miten opiskelijarekrytointia laajennetaan nuorten ikäluokkien pienentyessä? Vastaako yliopistotutkinto todella tämänhetkisen työelämän kasvavia kvalifikaatiovaatimuksia? Ovatko yliopistoista valmistuneet omien alojensa osajia ja taitajia, asiantuntijoita? Perustehtävien hallinta ei myöskään yksin riitä, vaan on suuntauduttava yhä laajemmille vuorovaikutuksen alueille. Yliopiston on kyettävä välittämään sen suojissa syntyneitä tutkimustuloksia yhä tehokkaammin ympäristöön ja ympäröivän yhteiskunnan hyödynnettäväksi. Toisaalta voidaan kysyä, kyetäänkö tuotettu uusi tieto tai innovaatiot hyödyntämään ja soveltamaan käytännössä. Yrittäjyyttä olisi kyettävä edistämään aiempaa tehokkaammin ja aluekehitystehtävään olisi panostettava alueiden erityispiirteet huomioiden. Vaatimusten ja uusien tehtävien määrä tuntuu loputtomalta.

Yliopistojen yhteiskunnallinen palvelutehtävä voidaan määritellä koko yliopiston toimintaa ohjaavaksi näkökulmaksi, joka ei ole mikään erillinen yksittäisten tehtävien joukko (Nieminen 2004, 22). Yliopistojen kyky huolehtia yhteiskunnallisesta palvelutehtävästä riippuu hyvin pitkälle siitä, miten ne pystyvät suoriutumaan perusteh-

tävistään: tieteellisestä tutkimuksesta ja siihen perustuvasta ylimmästä opetuksesta. Yliopistojen on lisäksi oltava kansainvälisesti tasokkaita ollakseen uskottavia alueellisesti ja kansallisesti sekä kyetäkseen toimimaan yritysten kumppaneina (Lemola 2004, 125).

Jyväskylän yliopiston kokonaisstrategiassa yliopiston tehtävä määritellään seuraavasti: *Jyväskylän yliopiston tehtävänä on tutkimukseen perustuen etsiä totuutta, tuottaa ja levittää uutta tietoa sekä kasvattaa ja uudistaa sivistysperintöä. Yliopiston toiminnassa painottuvat sivistys, laatu ja vaikuttavuus.*

Jyväskylän yliopisto toteuttaa tehtävänsä:

- harjoittamalla kansainvälisesti korkeatasoista tutkimusta
- tuottamalla siihen liittyvää laadukasta perus- ja tutkijakoulutusta
- toimimalla asiantuntijaorganisaationa, kulttuurin edistäjänä ja akateemisena aluekehittäjänä yhteiskunnalliseen palvelutehtävään liittyen

Jyväskylän yliopiston tahtotila vuonna 2015 on: *olla laaja-alainen, kansallisesti ja kansainvälisesti korkeatasoinen tiedeyliopisto, jonka toiminta perustuu tieteenalojen laadukkaaseen perusosaamiseen ja tieteidenväliseen yhteistyöhön, minkä tuloksena yliopisto ylittää myös huippusaavutuksiin. Yliopisto on vahva yhteiskunnallinen vaikuttaja, osa eurooppalaisia koulutusmarkkinoita ja kansainvälistä tiedeyhteisöä.*

Yliopistojen yhteiskunnallinen palvelutehtävä on määritelty uuden yliopistolain 715/2004 mukaan seuraavasti: *Yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvat-
taa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa ja uutena lisäyksenä aikaisempaan lakiin on kirjattu lause:*

Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Lain sisältöä on määritelty hieman selkeämmin hallituksen esityksen perusteluissa (HE 10/2004), joissa esitetään yliopistojen velvoittamista toimimaan nykyistä selvemmin vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa. Perusteluissa painotetaan sitä, että yliopistojen perustehtävinä ovat edelleenkin tieteellinen tutkimus ja taiteellinen toiminta sekä niihin perustuva korkein opetus ja opiskelijoiden kasvattaminen palvelemaan isänmaata ja yhteiskuntaa. Nyt lakiin kirjattu yhteiskunnallinen vuorovaikutus ja tutkimustulosten yhteiskunnallisen vaikuttavuuden lisääminen ovat näiden perustehtävien integroitu osa eikä niistä irrallinen tehtävä. Erityisesti perusteluissa korostetaan sitä, että ympäröivän yhteiskunnan huomioon ottaminen ei tarkoita vain aluekehittämistä ja elinkeinoelämäyhteistyötä, vaan sen tulee kattaa vuorovaikutus kokonaisvaltaisesti koko ympäröivän yhteiskunnan kanssa.

Yliopistojen kaksi perustehtävää ovat koko yliopistolaitoksen olemassaolon ajan olleet tieteellinen tutkimus ja siihen perustuva opetus. Näiden lisäksi yliopisto on huolehtinut hyvin moniulotteisista tehtävistä alkaen sivistyksen ja moraalin ylläpidosta aina nuorison kasvattamiseen saakka. Nyt on kyse tämän tehtäväkokonaisuuden tarkemmasta hahmottamisesta ja päivittämisestä.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet, tiedonhankinta ja toteutus

Tutkimuksen peruslähtökohtana voidaan pitää 1.8.2005 voimaan tullutta yliopistolain muutosta ja erityisesti sen 4 §:n 1 momenttia koskevaa lisäystä, jossa yliopistojen tehtäväkuva täydennetään yhteiskunnallisella palvelutehtävällä. Laki määrittelee tehtävän hyvin yleisellä tasolla. Sen käytännön sisältöä ja toteuttamistapoja yliopistoissa ei ole vielä kovin paljon pohdittu tai tutkittu, vaikka yhteiskunnallinen palvelutehtävä on ollut yliopistojen ja opetusministeriön tulossopimuksissa mukana vuodesta 2000.

Tutkimus liittyy myös yliopistojen laadunvarmistusjärjestelmien auditointiprosessiin, jossa kaikkien yliopistojen laatujärjestelmät arvioidaan kertaalleen vuoteen 2010 mennessä. Järjestelmän käyttöönotto edellyttää yliopiston ydinprosessien kuvaamista. Jyväskylän yliopiston ydinprosesseiksi on laatutyön yhteydessä määritelty johtaminen, koulutus, tutkimus, yhteiskunnallinen palvelutehtävä sekä hallinto ja tukipalvelut.

Yhteiskunnallisen palvelutehtävän määrittelemistä lähestyttiin kahdesta näkökulmasta. Tutkimuksen ensimmäisen vaiheen aineiston muodostavat Jyväskylän yliopiston strategia ja yhteiskunnallista palvelutehtävää koskevat strategia-asiakirjat. Niiden lisäksi tutkimuksessa oli mahdollista käyttää meneillään olevaan OECD-projektiin *Supporting the Contribution of Higher Education Institutions Development* sisältyvää Jyväskylän seudun itsearvioinnin kysely- ja haastattelumateriaalia. Kyselyssä kartoitettiin Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Jyväskylän yliopiston alueellista vaikuttavuutta. Sekä internet-kyselyyn että sitä syventäviin teemahaastatteluihin oli mahdollista saada mukaan myös yhteiskunnallista palvelutehtävää koskevia kysymyksiä ja teemoja.

Edellisten aineistojen lisäksi liitteeseen 1 on koottu Jyväskylän yliopiston tiedekuntien ja erillislaitosten toiminnan kuvauksia yksiköiden omien esittelyjen perusteella (mm. www-sivut). Liitteessä 2 esitetään katsaus yhteiskunnallisen palvelutehtävän sisältöihin Helsingin, Tampereen ja Oulun yliopistoissa. Näiden kahden aineiston avulla palvelutehtävä haluttiin suhteuttaa yliopistojen toimintakokonaisuuteen.

1.2 Toimeksianto ja tutkimusraportin rakenne

Yhteiskunnallisen palvelutehtävän laadun pilotoitihankkeen toimeksianto sisälsi kaksi erillistä, mutta selkeästi toisiinsa liittyvää kokonaisuutta. Toimeksiannon mukaan hankkeen tavoitteena on määritellä *yhteiskunnallisen palvelutehtävän osa-alueet, ydinprosessit ja -tulokset sekä indikaattoreita yhteiskunnallisen palvelutehtävän arvioimiseksi*.

Hankkeen suunnittelua, käynnistämistä ja toteutusta ohjaamaan asetettiin rehtorin nimeämä ohjausryhmä. Ohjausryhmä seurasi myös hankkeen tavoitteiden saavuttamista, kommentoi laadittuja väliraportteja ja arvioi hankkeen tuloksia. Rehtorin asettamaan ohjausryhmään kuuluivat johtaja Mikko Viitasalo, tutkijakoulutettava Mira Huusko, tutkimuspäällikkö Sirkka-Liisa Korppi-Tommola, professori Hanna-Leena Pesonen, johtaja Jari Veijalainen, johtaja Janne Vilkkunen ja erikoistutkija Seija Virkkala. Varsinaisen ohjausryhmän lisäksi työryhmätyöskentelyyn ja työhön liittyneiden väliraporttien ja työpapereiden kommentointiin ovat aktiivisesti osallistuneet suunnittelupäällikkö Anne Jokela, suunnittelupäällikkö Sakari Liimatainen ja suunnittelija Milja Suoranta.

Ohjausryhmä kokoontui hankkeen aikana viisi kertaa (taulukko 1). Se nimesi oman työskentelynsä tehostamiseksi myös työryhmän, joka kokoontui ohjausryhmän puheenjohtajan johdolla kaksi kertaa. Työryhmä koostui ohjausryhmän Chydenius-instituutissa työskentelevistä jäsenistä. Kokoustyöskentelyn lisäksi ohjausryhmä kommentoi laadittuja väliraportteja ja työpapereita neljä kertaa.

TAULUKKO 1. Ohjausryhmän kokoontumiset.

Kokospäivämäärä	Aihe
15.03.2005	Hankkeen käynnistäminen
07.10.2005	Ensimmäisen vaiheen tutkimustulosten arviointi ja toisen vaiheen käynnistäminen
17.11.2005	Teoreettisen viitekehyksen/lähestymistavan valinta indikaattorien hahmottamiseksi
11.01.2006	Mittariston kokoaminen
15.02.2006	Raportin viimeistelyn ohjeistaminen

Raportin johdantoluvussa selvitetään yleisesti Jyväskylän yliopiston esittämiä yhteiskunnallista palvelutehtävää koskevia strategisia linjauksia. Toimeksianto sisälsi kaksi tutkimustehtävää. Luvussa 2 vastataan ensimmäiseen tutkimustehtävään määrittellemällä yhteiskunnallinen palvelutehtävä Jyväskylän yliopistossa eri aineistojen valossa ja hahmotetaan sen vaikutuksia pääpiirteittäin. Kolmas luku käsittelee interaktioihin perustuvaa mallia, jolla yhteiskunnallista palvelutehtävää raportissa lähestytään, sekä esittelee toiseen tutkimustehtävään vastaten perusteet mittaristolle, jolla yhteiskunnallista palvelutehtävää voidaan arvioida. Neljäs luku on yhteenvetoluku, joka kokoaa yhteen tutkimustehtäviin saatuja vastauksia.

2 Yhteiskunnallinen palvelutehtävä Jyväskylän yliopistossa

2.1 Yhteiskunnallinen palvelutehtävä yliopiston strategioiden näkökulmasta

Kokonaisstrategia

Yhteiskunnallinen palvelutehtävä on linjattu yliopiston kokonaisstrategiassa ulottumaan tutkimus- ja innovaatiotoimintaan, koulutuksen työelämävastaavuuteen ja alueelliseen kehitystyöhön.

Yliopiston hallituksen 16.1.2002 hyväksymässä kokonaisstrategiassa yliopisto on asettanut perustehtäväkseen korkeatasoisen tutkimuksen ja siihen perustuvan laadukkaan perus- ja tutkijakoulutuksen lisäksi yhteiskunnallisen palvelutehtävän.

Yliopiston toiminta on luonteeltaan valtakunnallista, mutta myös alueelliseen toimintaan panostetaan (Jyväskylän yliopiston kokonaisstrategia):

1. Yliopisto on toteuttanut EU:n rakennerahastojen tuella runsaasti merkittäviä aluekehittämishankkeita elinkeinoelämän, toisten yliopistojen ja oppilaitosten sekä muiden yhteistyötahojen kanssa.
2. Yliopisto tarjoaa työelämän, yritysten ja organisaatioiden koulutus- ja kehittämispalveluja sekä Jyväskylän seudulla että Chydenius-instituutin – Kokkolan yliopistokeskuksen toiminta-alueella Keski-Pohjanmaalla.
3. Yliopistossa on kehitetty innovaatiopolitiikkaa. Tavoitteena on saattaa tuotettu uusi tieto käytännön sovellutuksiksi luomalla innovaatioketjusta mahdollisimman ehyt kokonaisuus.
4. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden näkökulma toteutuu myös perusopetuksessa, jossa työelämän osaamistarpeet pyritään ottamaan huomioon.

Lakisääteiseksi muuttuneen yhteiskunnallisen palvelutehtävän menestyksenkäs hoitaminen edellyttää yliopiston yhteisiä innovaatiopoliittisia linjauksia, jotka on kirjattu Jyväskylän yliopiston innovaatiopolitiikka-asiakirjaan.

Jyväskylän yliopiston innovaatiopolitiikka

Innovaatiopolitiikka toteuttaa Jyväskylän yliopiston kokonaisstrategiaa. Osana yhteiskunnallista palvelutehtäväänsä yliopisto huolehtii siitä, että yliopistossa tuotettava tieto sekä teknologiset, kulttuuriset ja sosiaaliset innovaatiot välitetään ja saatetaan yhteiskunnan käyttöön yliopistollisia arvoja ja etiikkaa kunnioittaen. Tutkimustulosten saattaminen hyödynnettäväksi on yliopistolle keskeinen vaikuttavuuden muoto.

Yliopisto edistää toimillaan innovaatioiden välittämistä yhteiskunnan käyttöön. Innovaatiopolitiikan mukaisesti yliopisto tarjoaa keskitetyt innovaatiotoiminnan peruspalvelut henkilökunnalle ja opiskelijoille. Peruspalveluja ovat mm. keksintöilmoitusten vastaanotto ja käsittely, suojaamiseen ja rahoitusmahdollisuuksiin liittyvä neuvonta, ideoiden arvioinnin järjestäminen, sopimusten valmistelu sekä aihealueen koulutuksen koordinointi. Suojaamis- ja hyödyntämistoimia varten rakennetaan kattava yhteistyöverkosto. Lisäksi yliopisto edistää uusien yliopiston osaamiseen perustuvien yritysten syntymistä.

Innovaatiopolitiikka–asiakirja painottaa monitieteisyyttä kokonaisstrategian tavoin: yliopisto luo mahdollisuuksia yhdistää teknologista, taloudellista ja ihmistieteellistä osaamista.

Jyväskylän yliopiston aikuiskoulutusstrategia

Aikuiskoulutus kuuluu Jyväskylän yliopiston perustehtäviin ja se toteuttaa osaltaan yliopiston yhteiskunnallista palvelutehtävää. Strategian mukaan aikuiskoulutuksella on aktiivinen rooli innovaatioiden ja muutosprosessien toteuttajana ja tulevaisuuden osaamistarpeiden ennakoijana.

Yliopiston aikuiskoulutus tarjoaa uusimpaan tieteelliseen tutkimukseen perustuvaa opetusta ja muita aikuiskoulutuspalveluja yksilöille ja yhteisöille elinikäisen oppimisen periaatteiden mukaisesti. Aikuiskoulutuksen lähtökohtana ovat asiakkaan koulutustarpeet. Yliopisto vastaa aikuiskoulutustoiminnassaan alueellisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin tarpeisiin ja tekee tiivistä yhteistyötä työelämän ja koulutuksen muiden toimijoiden kanssa.

Strategian mukaan yliopiston aikuiskoulutus toimii keskeisenä alueellisen kehittämistyön edistäjänä. Yliopisto havainnoi työelämän muutoksia sekä yksityisellä että julkisella sektorilla. Työelämän tarpeita kartoittamalla aikuiskoulutusta kehitetään tukemaan muutosprosesseja. Yliopisto verkottuu alueen muiden koulutusorganisaatioiden kanssa ja sopii yhteistyöstä ja työnjaosta ammattikorkeakoulun kanssa. Aikuiskoulutus rakentaa siltoja alueellisesta kansainväliseen toimintaan ja tuo kansainvälistä osaamista alueelliseen kehittämiseen.

Yhteistyösopimus ja sopimus Jyväskylän yliopiston Chydenius-instituutin ja Vaasan yliopiston välisestä yhteistyöstä sekä aiesopimus koulutusyhteistyön jatkamisesta

Chydenius-instituutissa – Kokkolan yliopistokeskuksessa alueellista yhteistyötä tekevät Jyväskylän, Oulun ja Vaasan yliopistot. Yliopistojen työnjaon mukaisesti kukin yliopisto tuo Kokkolan yliopistokeskukseen omaa keskeisintä osaamistaan alueen tarpeista lähtien.

Chydenius-instituutin – Kokkolan yliopistokeskuksen toiminnan perustana on *yhteistyösopimus*, jossa tärkeimpinä sopijaosapuolina vuoden 2001 alusta ovat Jyväskylän ja Oulun yliopistot. Sopimuksen mukaan Chydenius-instituutti on toiminnallisesti Jyväskylän ja Oulun yliopistojen yhteinen yksikkö, vaikka se hallinnollisesti onkin Jyväskylän yliopiston erillislaitos. Syksyllä 2002 solmittiin *yhteistyösopimus Vaasan yliopiston kanssa* sekä *aiesopimus* yliopistojen yhteistyön jatkamisesta vuoden 2006 jälkeen. Sopimuksen tarkoituksena on ilmaista yliopistojen tahto jatkaa koulutusyhteistyötä yli-

opisto-opetuksen ja tieteellisen tutkimuksen järjestämiseksi sekä alueellisen palvelutoiminnan edistämiseksi Keski-Pohjanmaalla ja sen lähialueilla vuoden 2006 jälkeen.

Yhteistyösopimus Oulun, Jyväskylän, Joensuun, Kuopion ja Lapin yliopistojen välillä

Vuonna 2004 solmittiin Oulun, Jyväskylän, Joensuun, Kuopion ja Lapin yliopistojen välillä sopimus yliopistojen yhteistyöstä Kajaanin yliopistokeskuksessa. Yliopistokeskuksen tehtävänä on kohottaa toiminta-alueensa osaamisen tasoa sekä edistää alueen hyvinvointia, kilpailukykyä ja kulttuuria yliopistollisen ja asiakaslähtöisen tutkimus-, koulutus- ja kehittämistoiminnan avulla. Yliopistokeskuksen toimintaa koordinoi Oulun yliopisto.

Keski-Suomen korkeakoulujen aluestrategia 2005-2009

Korkeakoulujen aluestrategia tähtää Keski-Suomen maakunnan kehittämiseen ja perustuu korkeakoulujen erilaisen ja toisiaan täydentävän osaamis pohjan kehittämiseen niin sanotun duaalimallin pohjalta. Lähtökohtana on, että korkeakoulut ovat innovaatiojärjestelmän keskeisiä toimijoita uuden tiedon tuottamisessa sekä alueellista kehittämistyötä palvelevan osaamis pohjan rakentamisessa. Uuden aluestrategian tehtävänä on saada aikaa syvenevää yhteistyötä korkeakouluyhteisöjen välillä, selkiyttää työnjakoa ja lisätä aluekehitystyön tehokkuutta ja vaikuttavuutta.

Keski-Pohjanmaan korkeakoulujen alueellisen yhteistyön strategia 2005-2010

Strategiassa painotetaan yhteistyön tiivistämistä alueen toimijoiden välillä ja hahmotetaan korkea-asteen koulutuksen tulevaisuuden suuntaviivoja Keski-Pohjanmaalla. Erityisen keskeisessä asemassa on tutkimus- ja kehittämistoiminnan vahvistaminen.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan vahvistamisessa korkeakoulujen konkreettinen tavoite on toiminnan volyymin kasvattaminen ja kilpailtujen tutkimusrahoitusten hyödyntäminen. Korkeakoulujen päämääränä on alueen toimialojen, erityisesti pk-yritysten, kilpailukykyyn vahvistaminen ja kasvavien toimialojen aktivoiminen. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu ja Kokkolan yliopistokeskus tulevat ottamaan aikaisempaa aktiivisemmän roolin toiminta-alueen vetovoimaisuuden vahvistamisessa. Lisäksi strategiassa nostetaan esille tulevaisuusnäkökulma tulevien osaamistarpeiden luomiseksi ja tunnistamiseksi.

2.2 Korkeakoulujen alueellinen vaikuttavuus ja yhteiskunnallinen palvelutehtävä internet-kyselyssä

Korkeakoulujen alueelliseen vaikuttavuuteen liittyvä kysely on osa Jyväskylän seudun itsearviointia liittyen OECD:n käynnistämään projektiin *Supporting the Contribution of Higher Education Institutions to Regional Development*. Kysely kartoitti Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Jyväskylän yliopiston yksiköiden näkemyksiä ja odotuksia korkeakoulujen alueellisesta vaikuttavuudesta. Kyselylomakkeeseen lisättiin myös yhteiskunnallisen palvelutehtävän määrittämistä koskeva avoin kysymys.

Kysely lähetettiin yliopiston sisällä 41 henkilölle (tiedekuntien dekaanit, varadekaanit, laitosten johtajat sekä muiden yksiköiden johtajat) tiedekuntiin, laitoksille ja muihin yksiköihin. Hyväksyttävällä tavalla siihen vastasi 27 henkilöä. Vastausprosentiksi muodostui siten 66 prosenttia. Kyselylomakkeessa tiedusteltiin vastaajien näkemyksiä oman yksikkönsä alueellisesta vaikuttavuudesta, alueellisesta yhteistyöstä, seurannasta ja mittaamisesta sekä maantieteellisestä vaikutusalueesta. Lisäksi vastaajia pyydettiin määrittelemään omin sanoin käsitteet yhteiskunnallinen palvelutehtävä ja alueellinen vaikuttavuus sekä esittämään kehittämisehdotuksia aluevaikuttavuuden parantamiseksi.

Tässä tutkimuksessa tutkimustuloksia raportoidaan yliopistoyksiköihin tehdystä kyselystä vain siltä osin kuin ne palvelevat Jyväskylän yliopiston yhteiskunnallisen palvelutehtävän määrittelemistä. Ammattikorkeakoulusta kerätty materiaali jää kokonaan tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Maantieteellinen vaikutusalue

Vastaajia pyydettiin määrittelemään yksiköidensä maantieteellistä vaikutusaluetta sekä arvioimaan yksikköjensä vaikutusten kohdentumista Jyväskylän seudulle, määrittelemään yksikön toiminnan pääasiallisimman vaikutusalueen ja nimeämään yksikön toimintaa ensisijaisesti ohjaavan toimintatason.

Internetkyselyyn vastanneista 52 prosenttia piti yksikkönsä pääasiallisimpana vaikutusalueena koko maata. Vain 15 prosenttia vastaajista piti Keski-Suomen maakuntaa yksikkönsä ensisijaisena vaikutusalueena. (Taulukko 2).

TAULUKKO 2. Pääasiallisen toiminnan vaikutusalue.

Toiminnan pääasiallisen vaikutusalue	%	n
Jyväskylän kaupunki	7	2
Jyväskylän seutukunta	15	4
Keski-Suomen maakunta	15	4
Koko maa	52	14
Maan rajoja laajempi alue	11	3

Kyselyssä tiedusteltiin yksikön toimintaa ensisijaisesti ohjaavaa toimintatasoa. Vastanneet pitivät valtakunnallisia (56%) ja kansainvälisiä (41%) lähtökohtia alueellisia lähtökohtia tärkeämpinä oman toimintansa kannalta. Vain yksi kyselyyn vastanneista piti alueellisia tarpeita oman toimintansa ensisijaisena lähtökohtana. (Taulukko 2).

TAULUKKO 3. Yksikköjen toimintaa ohjaava lähtökohta.

Toimintaa ohjaava lähtökohta	%	n
Alueellinen	3	1
Valtakunnallinen	56	15
Kansainvälinen	41	11

Tiedekuntia, laitoksia ja erillisyyksiköitä pyydettiin lisäksi arvioimaan vaikutusten kohdentumista Jyväskylän seudulle. Vaikutuksia pyydettiin arvioimaan opetuksen,

tutkimuksen ja asiantuntijapalveluiden osalta. Opetuksen vaikutus näyttää kohdistuvan tutkimusta ja asiantuntijapalveluita enemmän Jyväskylän seudulle. Vastaajien mukaan suurin osa opetuksen, tutkimuksen ja asiantuntijapalveluiden vaikutuksista kohdentuu laajemmalle alueelle kuin Jyväskylän seudulle. (Taulukko 4).

TAULUKKO 4. Yksikköjen vaikutusten kohdentuminen Jyväskylän seudulle.

Yksikköjen vaikutukset Jyväskylän seudulle	ka %	n
Opetus	42	22
Tutkimus	22	23
Asiantuntijapalvelut	36	23

Määritelmiä ja kehittämisehdotuksia

Vastaajia pyydettiin määrittelemään omin sanoin käsitteet *yhteiskunnallinen palvelutehtävä* ja *alueellinen vaikuttavuus*. Taulukkoon 5 on koottu kysymykseen vastanneiden määritelmiä yhteiskunnallisesta palvelutehtävästä ja vastaavasti taulukkoon 6 alueellisen vaikuttavuuden määritelmiä.

Vastaajien käsitys yhteiskunnallisesta palvelutehtävästä vaihtelee melkoisesti. Osa vastaajista piti yhteiskunnallista palvelutehtävää alue- ja maakuntatason toimintana, kun taas osa määritteli sen vuorovaikutukseksi koko ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Yhteiskunnallinen palvelutehtävä kuvattiin aktiiviseksi toiminnaksi, joka tapahtuu vuorovaikutussuhteessa yhteiskunnan kanssa. Useissa määritelmissä painottuu yliopiston tehtävä korkeatasoisten osaajien kouluttajana ja tutkimus- ja kehittämistoiminnan tarjoajana alueellisella ja sitä laajemmilla tasoilla. Vastauksissa nousee esille soveltava tutkimus asema tärkeänä palvelutehtävänä. Erään vastaajan mielestä yliopistossa työskentelevien osallistuminen erilaisiin työryhmiin sisältyy keskeisesti yhteiskunnalliseen palvelutehtävään. (Taulukko 5).

TAULUKKO 5. Yhteiskunnallinen palvelutehtävä vastaajien määrittelemänä.

Yhteiskunnallinen palvelutehtävä: tiedekuntien ja erillislaitosten näkemyksiä
Aktiiviset toimet, joilla yliopisto lisää tutkimus- ja koulutustoiminnan vaikuttavuutta. Osallistuminen alueellisiin koulutus-, tutkimus- ja kehittämishankkeisiin edistää yliopistoissa tehtävän tutkimuksen ja opetuksen monialaisuutta ja ongelmakeskeisyyttä.
Soveltavan tutkimuksen ja yhteiskunnan tarpeita vastaavan asiantuntijatarjonnan ylläpitäminen.
Laitos kouluttaa kasvatusalan asiantuntijoita monipuolisesti erilaisiin tehtäviin. Tuottaa oppimista koskevaa uutta tietoa.
Vastata yhteiskunnan tietotarpeisiin tuottamalla uutta tietoa ja kouluttamalla ihmisiä käyttämään sitä. Viimekädessä yliopisto on yhteiskuntaa varten, yhteiskunnallisen palvelutehtävän näkisin enemmänkin vuorovaikutuksena.
Tiedollisen ja taidollisen osaamisen tason ylläpitäminen tällä koulutusallalla.
Tärkein palvelutehtävä on tuottaa laadukasta asiantuntijakoulutusta yhteiskunnan tarpeisiin sekä laadukasta tutkimustietoa esimerkiksi päätöksenteon pohjaksi. Palvelutehtävään kuuluu mm. sektoritutkimustyyppinen tutkimus, osallistuminen erilaisiin työryhmiin...
Tutkimustiedon disseminaatio ympäröivään yhteiskuntaan...
Tarjota koulutus- ja kehittämisspalveluita alueen tarpeisiin.
Aikuiskoulutus - teknologiansiirto - yritys yhteistyö

Tietoisuus ympäristöstä ja toiminnan väylien avaaminen ympäristöön.

Hyödyntää aluetta tasa-arvoistavaan suuntaan liikunnan ja terveyden alueella.

Osallistua maakunnan taloudellisen toiminnan kehittämiseen.

Veronmaksajien rahoilla toteutettava, ei tutkimuksen tai koulutuksen alaan liittyvä toiminta, jossa on oltava mukana laitoksen tarjoama substanssi.

Vastaajat kokivat, että alueellinen vaikuttavuus ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen ovat käsitteinä rinnakkaisia: alueellisessa toiminnassa vaikutukset kohdentuvat vain suoraviivaisemmin yliopiston lähialueille. Alueellisessa vaikuttavuudessa nähtiin erityinen yliopiston lähialuetta kehittävä piirre, mutta toisaalta alueellisuus koettiin myös väyläksi kansainvälistymiseen. Määritelmien perusteella alueelliseen vaikuttamiseen näyttäisi liittyvän olennaisena osana alueen muiden toimijoiden ja yliopiston välinen yhteistyö. (Taulukko 6).

TAULUKKO 6 Alueellinen vaikuttavuus vastaajien määrittelemänä.

Alueellinen vaikuttavuus

1. Dynamon rooli: teknologiakylät, osaamiskeskukset, innovaatio- ja uusyritystoiminta, tutkimus- ja tuotekehitys, koulutus ja konsultointi
2. Virikkeet kulttuuri- ja yhteiskuntaelämälle
3. Väylä kansainvälistymiseen
4. Alueen imagon rakentaja ja kohentaja

Alueellisesti sovellettavan tutkimustiedon tuottaminen, asiantuntijoiden tuottaminen alueellista rekrytointia silmällä pitäen, yliopistolla työskentelevien alueelliset asiantuntijapalvelut.

Yhteistyö kuntien koululaitoksen ja alueen muiden oppilaitosten kanssa.

Yliopiston lähialueelle tuottama hyöty henkisellä ja aineellisella tasolla.

Yksikön asiantuntijuuteen luotetaan ja sitä haetaan.

Alueellinen vaikuttaminen on samassa linjassa yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanssa, mutta kohdistuu suoremmin omaan alueeseen. Eivät siis ole luonteeltaan erilaisia eivätkä sulje toisiaan pois.

Alueellinen vaikuttavuus kohdentuu erityisesti Keski-Suomeen.

Mahdollistaa opiskelun ja pätevytyksen omassa maakunnassa ja huolehtii toisaalta siitä, että alueen organisaatiot hankkivat koulutusta ja kehittämispalveluita omasta maakunnasta niin että alue kehittyy ja pysyy elinvoimaisena rahan jäädessä maakuntaan.

Aluestrategioiden ja alueohjelmien rakentaminen – edellä mainittujen toteuttamiseen osallistuminen yliopiston itse määrittelemillä aloilla.

Toiminta fokuoituu alueen kehittämiseen.

Yliopiston ja yhteiskunnan vuorovaikutuksen kannalta keskeinen asia sikäli, että se osoittaa lystiä läheltä rahoittaville veronmaksajille, että korkeakoulusta on jotakin ”hyötyä”. Kuitenkaan tämä ei voi olla yliopiston pääasiallinen tai edes kolmas tehtävä.

Vastaajia pyydettiin esittämään ehdotuksia aluevaikuttavuuden kehittämiseksi. Ehdotetuista toimenpiteistä nousevat erityisesti esille yhteistyön merkitys ja alueen tarpeiden tunnistaminen. (Taulukko 7).

TAULUKKO 7. Vastaajien ehdotuksia alueellisen vaikuttavuuden kehittämiseksi.

Kehittämisehdotuksia

Korkeakoulujen alueelle suunnattujen yhteishankkeitten lisääminen
Lisää rahaa
Alueen tarpeista lähtevän uudenlaisen koulutuksen kehittäminen
Verkostoituminen
Resurssien hyväksikäyttöä, mutta myös rahoitusta yliopiston suhteellinen autonomia säilyttäen
Tarvitaan innovaatiotyöpajoja ja yhteistyöryhmiä, joissa yksittäiset toimijat voisivat löytää toisensa ja kehittää uudenlaisia toimintatapoja ja löytää yhteisiä intressejä (yhteistyö on ollut tähän asti vastaajan mielestä pitkälti sidoksissa henkilöihin ja suhteellisen sattumanvaraista).

Seuranta ja mittaaminen

Kyselylomakkeessa vastaajilta tiedusteltiin alueellisen vaikuttavuuden seurantajärjestelmän riittävyyttä. Vastaajista 79 prosenttia piti alueellisen vaikuttavuuden tämänhetkistä seurantajärjestelmää riittämättömänä. Vastaajia pyydettiin esittämään ehdotuksia omien yksikköjensä alueellisen vaikuttavuuden mittaamiseksi ja seurantaindikaattorien kehittämiseksi. Ehdotukset indikaattoreiksi on koottu taulukkoon 8.

TAULUKKO 8. Vastaajien ehdotuksia alueellisen vaikuttavuuden mittareiksi.

Alueellisen vaikuttavuuden indikaattoreita

Yhteistyöhankkeet: koulutus, suunnittelu, yhteistyökumppanit: millaisia ja millä aloilla, määrälliset indikaattorit
Työhön saatujen määrärahojen määrä, uusien yritysten synty, projekteihimme osallistuneiden yritysten määrä
Vuorovaikutuksen määrä
vaikeaa..
Oman yksikkömme arvona on yhteistyökumppanin menestyminen ja tällä tarkoitamme sitä opetusta, jota yhteistyöoppilaitoksemme organisoivat. Tarkoitamme myös hyvää yhteistyötä yliopiston sisällä ja olemme laatimassa tälle asiakaspalautejärjestelmän kehittämistä.
Opinnäytetyöt alueen yritysten ja organisaatioiden aiheista – yritysten määrä yliopiston t & k hankkeissa – yrityshautomossa toimivat yliopistolähtöiset yritykset
Jokunen yhteinen seminaari tms vuodessa alalla toimijoiden kesken
Rekrytoitumistiedot alueelle
Työtuntien määrä alueellisessa vaikuttamisessa sekä kuinka paljon henkilötyövuosia laitetaan tähän asiaan
Rajapintojen ja kontaktien määrä yhdessä yhteisten projektien/tutkimushankkeiden kanssa. Opinnäytetöiden ja projektitöiden määrä eri toimijoiden kanssa
Varmaan kannattaisi esimerkiksi tutkimustoiminnassa katsoa tarkemmin myös näitä ns. kotimaisia julkaisuja ja hankkeita. Nyt tuntuu, että niiden arvostus ei ole kovin korkea, kun korostetaan kv-areenoilla julkaistuja referee-artikkeleita ja merten taakse m...

2.3 Korkeakoulujen alueelliseen vaikuttavuuteen ja yhteiskunnalliseen palvelutehtävään liittyvän haastatteluaineiston analyysi

Tutkimusaineisto koostuu nauhoitetuista ja litteroiduista haastatteluista, jotka toteutettiin yhteistyössä OECD:n käynnistämän *Supporting the Contribution of Higher Education Institutions to Regional Development* -projektin kanssa. Haastattelut täydensivät ja syvensivät internet-kyselyllä koottua tietoa. Yliopistossa haastateltaviksi valittiin tiedekuntien avainhenkilöinä toimivat dekaanit ja yksikköjen johtajat. Haastattelumenetelmänä oli puolistrukturoitu teemahaastattelu. Haastattelun teemat toimitettiin haastateltaville etukäteen.

Haastatteluteemat

1. Miten määrittelet ja tulkitset yhteiskunnallista palvelutehtävää Jyväskylän yliopiston näkökulmasta omassa tiedekunnassasi ja yleisesti yliopistolaitoksen näkökulmasta?
2. Miten tiedekuntasi toteuttaa ko. tehtävää? Miten se koetaan? Laajentaako ja tukeeko se muuta toimintaa vai onko intressiristiriitoja ja konflikteja?
3. Mitkä tahot määrittävät sitä mielestäsi ja miten?
4. Millainen rooli alueellisella tehtävällä on yhteiskunnallisessa palvelutehtävässä? Miten suhteuttaisit alueellisen tehtävän muuhun yhteiskunnalliseen palvelutehtävään?
5. Ehdotuksianne yhteiskunnallisen palvelutehtävän mittaamiseen ja seuranta-indikaattorien kehittämiseen.

Haastattelujen kesto oli keskimäärin tunti. Haastatteluista kuusi, joissa tämän hankkeen tutkija oli mukana, purettiin sanatarkasti. Kahdeksan muuta haastattelua kuunneltiin nauhalta muistiinpanoja tehden. Aineisto analysoitiin deduktiivisesti sisällön analyysillä. Kaikki tiedot käsiteltiin nimettöminä. Raportissa ei käytetä henkilöiden oikeita nimiä tai muita yksittäisen henkilön tunnistamiseksi soveltuvia tietoja. Haastateltujen kertomuksista otetut sitaatit on merkitty H:lla ja numerokoodilla.

Yhteiskunnallisen palvelutehtävän määrittelemine ja toteuttaminen Jyväskylän yliopistossa

Haastateltuja pyydettiin tulkitsemaan yhteiskunnallista palvelutehtävää yliopiston näkökulmasta omassa yksikössään ja määrittelemään sen sisältöä (teemat 1-2).

Yhteiskunnallisen palvelutehtävän määrittely ja toteutus pohjautuvat useimpien haastateltujen puheessa perinteiseen yliopistoasenteeseen, joka arvostaa voimakkaasti riippumattomuutta. Itsenäisyys mielletään yliopistossa tärkeäksi – kenen leipää syöt, sen lauluja laulat. Vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa koetaan osin vielä uhkana ja traditiota vaarantavana tekijänä. Tradition mukaan yliopiston tulisi säilyttää asemansa yhteiskuntakriittisenä tahona, joka voi ja jonka tulee kannanotoillaan luoda suuntaa yhteiskuntakehitykselle. Tämä vaatii siltä kuitenkin nopeaa ja luotettavaa tilannelukutaitoa. Tarvitaan kykyä havainnoida yhteiskuntaa ja ennakoida siinä tapahtuvia muutoksia. Ellei näin tapahdu ”*jäädään pois monesta junasta*”. Toisaalta haas-

tateltavat näkivät eduksi sen, ettei perinteikäs yliopistolaitos mene mukaan jokaiseen muodin oikkuun eikä pyri vastaamaan jokaiseen ulkopuolelta tulevaan tarpeeseen.

Haastateltujen mielestä yliopisto on nykyään tiiviimmässä yhteydessä yhteiskuntaan kuin vielä 15-20 vuotta sitten. Heidän mukaansa ennen oltiin puhtaammin tieteen palveluksessa, kun taas nyt ollaan huolissaan yhteiskuntasuhteiden hoitamisesta sekä opiskelijoiden työllistymisestä ja kilpailukyvyistä työmarkkinoilla.

Useissa haastattelussa esitettiin näkemyksiä, joiden mukaan yliopistolla on puutteelliset tiedot ympäristön aidoista tarpeista. Tietoa on, mutta se ei ole riittävän syvällistä: *"Pitäisi olla tietoa siitä mitä tarpeita yritysmaailmassa ihan oikeasti on."* (H12) Toisaalta todettiin, että yritykset eivät välttämättä *"löydä yliopistoa"*, eivät tunne sen mahdollisuuksia ja näin ollen eivät pysty hyödyntämään kaikkea sen osaamista. Yhteiskunnalliseen palvelutehtävään panostaminen nähtiinkin mahdollisuutena tuoda yliopiston osaamista esille ja tehdä sen toimintaa tutuksi.

Ympäristön tuntemus on huono: yliopistolaitoksen sisälläkään ei välttämättä tiedetä edes mitä viereisessä huoneessa tapahtuu... asenteiden päivittäminen talon sisällä aloilla, jotka eivät ole tottuneet toimimaan ulkopuolisten tahojen ympäristön kanssa, potentiaalia on, mutta kaikki eivät ole luontaisesti bisneslaukkoja. (H3)

Eri tieteenalat kohtaavat toimintaympäristön odotukset ja paineet eri tavoin. Se, mikä näyttää olevan toiselle mahdollisuus, koetaan toisessa uhaksi. Haastateltujen mukaan yhteiskunnallisen palvelutehtävän merkitys ei ole vielä kaikilla laitoksilla selkiintynyt. Se koetaan kuitenkin pääsääntöisesti tärkeäksi osaksi yliopiston tehtäväkenttää.

Yhteiskunnallista palvelutehtävää oltiin haluttomia määrittelemään kovin yksityiskohtaisesti. Haastatellut olivat kuitenkin melko yksimielisiä siitä, että tehtävä ei ole yliopistolle uusi.

Yhteiskunnallinen palvelutehtävä ei ole missään nimessä lisätehtävä, ei uusi tehtävä. Kyse on toiminnasta, jota on jo tähän asti tehty: nyt on kyse toiminnan arvon kohottamisesta. Nyt ei tarvitse olla enää huolissaan siitä kun sauhutaan maailmalla... ei tarvitse olla kahlehdittuna työpöytään tehdäkseen oikeita töitä. (H3)

Suurin yhteiskunnallinen palvelutehtävä on sen (yliopiston) vanha perustehtävä... vuorovaikutus on kuitenkin näkyvämpää nyt... kerrotaan suurelle yleisölle mitä tehdään, tehdään toimintaa tutuksi. (H4)

Siitä näkökulmasta se on erillinen tehtävä että siihen menee paljon energiaa ja aikaa ja se ei ole mitään vasemmalla kädellä tehtävää... se on suhteiden rakentamista ja yhteistyötä hyvin moneen suuntaan ja jos se halutaan kunnolla tehdä niin se pitää myös resursoida. (H10)

En voi kuvitella, että tänne perustettaisiin uusi erillislaitos, jonka nimi olisi yhteiskunnalliset palvelutehtävät, niin eihän se toimi niin kuin kokonaisuutena. Nää yhteydet yhteiskuntaan voi löytyä jännälläkin tavalla. Nää erilaiset kontaktipinnat yhteiskuntaan täällä eri ihmisillä... ei niitä voi oikein ennakoitakaan. (H1)

Tieteellinen tutkimus ja siihen perustuva opetus nähdään väyläksi, joiden kautta yliopistossa voidaan tehdä yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen liittyviä avauksia esimerkiksi uusien tutkimustulosten tai koulutusohjelmien kautta. Haastateltujen mukaan myös perustutkimuksella on ehdottomasti yhteiskunnallisia vaikutuksia, vaikka ne tulevat näkyviin vasta viiveellä.

Yhteiskunnallinen palvelutehtävä on haastateltujen mielestä aina sisältynyt opetukseen: opiskelijoiden harjoittelupaikat yrityksissä ja valtionhallinnossa ovat osa

ympäristön kanssa tehtyä pitkäaikaista yhteistyötä. Opinnäytetyöt nousevat usean haastatellun puheessa merkittäviksi osana tiedekuntien yhteiskuntayhteyttä. Opinnäytetöiden aiheet tulevat yhä useammin yliopiston ulkopuolelta ja opinnäytteet tehdään ulkopuolelta tulevan rahoituksen turvin.

Opinnäytetyöt liittyvät rahoituksen laajentumiseen, eivät ainakaan luonnontieteissä ole mitään uutta yhteiskunnallista palvelutehtävää.(H4)

Yhteiskunnallisen palvelutehtävän edellytetään perustuvan yliopiston ydinosaamiseen. Kriittisimpien mielestä tiedekuntien olisi keskityttävä pelkästään tutkimukseen ja opetukseen, ja kaikki muu toiminta olisi karsittava pois. Jos lisätehtäviä otetetaan, niiden yliopistolle ja yliopiston niille tuottama lisäarvo olisi mietittävä tapauskohtaisesti. Uusia tehtäviä on perusteltua sisällyttää yliopiston toimintaan vain siinä tapauksessa, että niistä on saatavissa jotain hyötyä.

Keskustelu yhteiskunnallisesta palvelutehtävästä saattaa johtaa sähläämiseen, jolloin tekeminen ei perustu todelliseen osaamiseen. Jokainen haluaa siihen osallistua, koska aiheesta nyt puhutaan.(H2)

Yliopistosta kaikki säälä pois, tiedekuntien olisi keskityttävä täysin opetukseen ja tutkimukseen ja ohjausjärjestelmän olisi tuettava sitä. Kaikki säälä johon liittyy yhteiskunnallinen vaikuttaminen, aluevaikuttavuus. Liiketoimintaosaaminen ja innovaatiotoiminta pitäisi tapahtua muualla.(H9)

Haastatellut pohtivat yhteiskunnallisen palvelutehtävän yhteydessä yhteiskunnallista vaikuttavuutta: mitä se on ja miten sitä tullaan mittaamaan. Tutkimuksen vaikuttavuutta on totuttu mittaamaan referee-julkaisujen määrällä. Tämän mittarin koettiin kohtelevan epäoikeudenmukaiseksi eri tieteenaloja, koska julkaisumäärät vaihtelevat tieteenaloittain merkittävästi. Toisaalta vähän referee-julkaisuja tuottavilla aloilla saatetaan julkaista paljon muita julkaisuja ja kirjoittaa suoraan yleisölle populaaritieteellisiä teoksia. Populaarikirjoittamista tulisikin monen haastatellun mielestä painottaa nykyistä enemmän.

Lähes jokaisessa haastattelussa sivuttiin kysymystä yhteiskunnallisten palvelutehtävien rahoituksesta. Tehtäväkenttä näyttäisi laajentuvan, mutta resurssit eivät kasva samassa suhteessa.

Yhteiskunnalliset palvelutehtävät on aika ongelmallinen koska se ei ole millään lailla sidoksissa resurssiperustaan...miten se rahoitetaan osana yliopistoa ... se on aika haastavaa tällä hetkellä.(H10)

Yhteiskunnallinen palvelutehtävä on tullut kuvaan mukaan mutta toisaalta myös UPJ samaan aikaan...korostaa tiedettä... miten se ohjaa...ohjaa tieteseen, ohjaa opetukseen, ei ohjaa yhteiskunnalliseen palvelutehtävään...ristiriidassa uusien tavoitteiden kanssa ...kannusteet on tehdä vain tiettyjä asioita ... jatkossa tullaan julkaisemaan enemmän, kaikenlaisissa tilaisuuksissa juokseminen on tähän suhteutettuna turhaa kun siitä ei palkita.(H9)

Tutkimustulosten ja opetusinnovaatioiden kaupallinen hyödyntäminen nähtiin osana väistämätöntä kehitystä ja yhteiskunnallista palvelutehtävää. Tuotteistaminen on ajankohtaista nyt myös tutkimuksessa ja koulutuksessa.

Nyt pitäisi olla rohkeutta tehdä uusia avauksia, olisi oltava edelläkävijä ja tuotteistettava. (H13)

Kaupallistamiskysymykset ja niihin liittyvä osaaminen nähtiin innovaatioketjun kriittisimpänä lenkkinä. Useat haastatelluista siirtäisivät niiden hoitamisen yliopiston ulkopuolelle. Esimerkkinä mainittiin ulkomailta tulevan mallin mukaiset erilliset ”innovaatioiden business centerit”, välittäjäorganisaatiot, jotka ovat erikoistuneet hoitamaan innovaatiotoimintaan liittyviä prosesseja. Kaupallistamisessa yliopiston koetaan liikukuvan sen marginaalisilla osaamisalueilla, ja tämän osa-alueen hallinta ja osaaminen todetaan puutteelliseksi.

- eivät yliopiston tehtävää, vaan kuuluvat ehdottomasti välittäjäorganisaatioille.(H4)

Esiselvityspanuoli toimii hyvin ja keksintöilmoituksen tekeminen sujuu.(H14)

Innovaatiotoimintaa voidaan haastattelujen perusteella pitää tärkeänä juuri nyt, ja siihen yliopiston pitäisi haastateltujen mielestä panostaa. Innovaatiotoimintaan liittyy haastateltujen mukaan myös se, miten innovatiivista oma toiminta on (laaja innovaatiokäsitys). Uusia innovatiivisia toimintamalleja ja -mekanismit pidetään välttämättöminä myös yliopiston sisällä.

Yhteiskunnallisen palvelutehtävän määrittäminen

Niemisen (2004) mukaan yliopistoon kohdistuu neljänlaisia intressejä. Perinteiset akateemiset intressit kohdistuvat tietoon arvona; valtion intresseihin kuuluu yhteiskuntakehitystä palveleva tutkimus ja opetus. Yksityinen sektori kaipaa liiketoimintaa edistäviä toimia ja kansalaisyhteiskunta ratkaisuja yksityisten ihmisten ongelmiin.

Haastatellut määrittivät yhteiskunnallisen palvelutehtävän kahta kautta: toisaalta yliopiston sisältä ja toisaalta ulkopuolisista tahoista lähtien. Yliopiston sisällä asia ymmärretään osin vielä ”piilotajuisesti” – useilla toiminnoilla ei mielletä olevan lainkaan yhteiskuntayhteyttä. Ulkopuolelta yhteiskunnallista palvelutehtävää määrittävät haastateltujen mielestä hyvin pitkälle rahoittajat. Päärahoittajiksi määriteltiin yritykset ja valtio.

Rahoituspohja näyttäisi ohjaavan toimintaa eri suuntiin. Haastateltujen mukaan budjettirahoitus ei yksin riitä turvaamaan edes tiedekuntien perustoimintaa, vaan ulkopuolista rahoitusta tarvitaan jopa 20-40 prosenttia. Haastateltujen mukaan tiedekunnat suuntaavat toimintaansa sinne, mistä rahoitusta on saatavissa.

Rahoitusta on jouduttu hakemaan alueelta ja menemään toivottua enemmän aluekehittämiseen. Kansallinen kilpailukyky kärsii sen kautta, että joudutaan suuntautumaan alueellisiin kuvioihin.(H13)

Alueellisen tehtävän rooli yhteiskunnallisessa palvelutehtävässä

Yhteiskunnallinen palvelutehtävä on haastateltujen mielestä yksiselitteisesti kolmen tason toimintaa, jossa on erotettavissa *alueellinen, kansallinen ja kansainvälinen* taso. Tiedekunnat määrittivät pääsääntöisesti omiksi toiminta-alueikseen kaikki kolme tasoa, mutta toiminnan pääpainopisteen kohdentumisen taso vaihteli tiedekunnittain. Tasot eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan ne koetaan pikemminkin toisiaan tukeviksi. Alueellisen toiminnan nähdään sisältyvän yhteiskunnalliseen palvelutehtävään yhtenä sen erityisosa-alueena.

Ei, missään tapauksessa ei saa nähdä tällöisenä alueellisena ja maakunnallisena, että se on mun mielestä suuri virhe nyt kun on lukenut tästä. Että automaattisesti

ajatellaan, että Helsinki hoitaa maailman ja te muut hoidatte maakunnan. Ei missään nimessä niin, että siinä on nää kaikki tasot... Se on ihan paikallisesta globaaliin, kaikkea siltä väliltä. Niitä tietysti ei pitäisi mennä niinkään arvottamaan, että toinen on huomattavasti arvokkaampi kuin toinen...(H1)

Yliopiston luonteeseen kuuluu laajempi kenttä kuin pelkkä omaan napaan tuijottaminen olisi. Ollaan mukana kansainvälisissä, kansallisissa ja alueellisissa hankkeissa. Paikalliset ja alueelliset tehtävät sijaitsevat kehän sisimmässä ytimessä, jonne ei ole tulossa muita toimijoita, josta seuraa se että yliopiston vastuulla on huolehtia sen tarpeista, ei ole järkeä toimia yhdellä kentällä, vaan kaikilla kentällä toimiminen säteilee muillekin, paikallinen osaaminen voi olla erittäin tärkeää ja merkittävää myös muulla.(H3)

Yhteiskunnallisen palvelutehtävän mittaaminen ja seurantaindikaattorit

Haastatellut pitivät palvelutehtävän mittaamista sen määrittelyäkin haasteellisempänä tehtävänä: miten osoittaa mittaamalla tehtävän vuorovaikutusluonne ja miten sitä mitataan tässä ja nyt, kun vaikuttavuus ilmenee yleisesti ottaen viiveellä?

Tässä on se, että ne kriittiset sanat on toi yhteiskunnallinen vaikuttavuus, että mitä se on ja miten sitä ehkä ruvetaan mittaamaan.(H3)

Tulee mieleen joku tällainen toiminnan vaikutusten arviointi...se että meidän yhteistyökumppaneiden tyytyväisyyttä tutkimalla voitais saada jotain tietoa miten meidän käytännön opetuksen järjestelyt sujuu...mutta se on vähän kaksipiippuinen juttu, kun yliopiston tehtävä on tuottaa kriittistä tutkimusta ja voi olla että aluevaikuttavuus olisi paras jos me oikein suututettais asiakas.. jolloin meidän asiakkaat suuttuis meille, mutta samalla se ois alueellisesti vaikuttavaa.(H8)

Vaikutusten arvioinnissa täytyy ottaa huomioon myös aikaperspektiivi. Yliopiston tuottamista vaikutuksista osa ilmenee reaaliajassa, osa välittömästi toiminnan päättymisen jälkeen (mm. opiskelijoiden valmistumisen vaikutukset). Merkittävä osa vaikutuksista ilmenee kuitenkin eri aikajänteellä toiminnan päättymisen jälkeen. Tärkeäksi koettiin sellaisten mittaristojen luominen, joilla voitaisiin nähdä suorien vaikutusten taakse niin sanottuihin kerrannaisvaikutuksiin.

Viivearviointi olisi se oikea, paras tapa osoittaa oman toiminnan seurauksena tapahtunut muutos tai kehitys.(H2)

Luotettaviksi mittareiksi tällä hetkellä koetaan ainoastaan määrälliset tiedot suorite-
tuista tutkinnoista ja osin tiedot valmistuneiden sijoittumisesta työelämään. Laadullisille mittareille koetaan olevan tilausta: laadulliset indikaattorit voisivat olla esimerkiksi yhteistyökumppaneiden kanssa toteutettujen hankkeiden toiminnan kuvausta. Myös yhteistyöverkostojen toimintaa olisi haastateltujen mielestä perusteltua kuvata. Määrän lisäksi tietoa kaivataan siitä, miten verkostot toimivat käytännössä.

Kyllähän näyttelyitäkin voidaan tehdä vaikka yksi viikossa, mutta ei se ole sitten mitään kotoisin. Että siinäkin se pelkkä lukumäärä ei kerro yhtään mitään.(H3)

Täysin ulkopuolisen rahoituksen varassa olevien yksiköiden mielenkiinto kohdistuu vaikuttavuuden mittaamisen sijaan toiminnan rahoittamiseen. Toiminnan vaikutta-

vuoden mittaus toteutuu kulloinkin kyseessä olevan rahoittajan asettamien vaatimusten mukaan.

Ei olla mitattu juuri mitenkään – keskeinen ongelma on se mistä saadaan rahat seuraavalle vuodelle, ei niinkään se, miten toiminta vaikuttaa.(H5)

Tutkijan ja tutkimuksen tärkein vaikutus yhteiskuntaan syntyy uusien asiantuntijoiden kouluttamisen kautta, ja useimmiten yhteiskunnallinen vaikutus näkyy vasta pitkän ajan päästä. Toisaalta yhteiskunnallista vaikuttavuutta syntyy julkaisemisen ja asiantuntijana toimimisen kautta. Tutkimuksen vaikuttavuuden mittaamiseen liittyy vastaajien mielestä erityisiä ongelmia.

Sitähän on aika vaikeeta mitata tätä meidän tekemää tutkimustyötä suoraa yhteiskunnallisena vaikuttavuutena. Miten sitä nyt sitten mittaa? Mikä on soveltavaa ja vaikuttaa ikään kuin välittömästi... siitäkin tulee heti se vaara, että aletaankin soveltavaa pitämään arvokkaampana mikä on karkea virhe.(H1)

Tutkimusprofiili on jonkinmoinen mittari, mikä on kuitenkin ensisijaisesti näkyvyyttä tiedemaailmassa.(H5)

2.4 Mitä tutkimusaineistot kertovat yhteiskunnallisesta palvelutehtävästä Jyväskylän yliopistossa?

Tutkimus perustui Jyväskylän yliopiston tiedekuntien, laitosten ja erillislaitosten vastuutehtävissä toimiville henkilöille suunnatulla internetkyselyllä sekä sitä syventävillä haastatteluilla kerättyyn aineistoon. Seuraavassa esitetään kooste kyselyyn vastanneiden ja tutkimuksessa haastateltujen esittämistä näkemyksistä. Mukana on useiden henkilöiden näkemyksiä ja mielipiteitä, eikä kyse ole suorista lainauksista.

Yhteiskunnallinen palvelutehtävä sisältyy ja liittyy läheisesti kaikkeen yliopiston harjoittamaan toimintaan. Yhteiskunnallinen palvelutehtävä kuuluu koko yliopistoyhteisölle: jokaiselle henkilökuntaan kuuluvalla ja jokaiselle yliopistoyksiköllä. Toiminnallisesti yhteiskunnallista palvelutehtävää toteutetaan tutkintokoulutuksessa, perustutkimuksessa, soveltavassa tutkimuksessa, täydennyskoulutuksessa ja asiantuntijatehtävissä.

Yhteiskunnallinen palvelutehtävä osoittautui haastatteluiden valossa erittäin moniulotteiseksi ja monitulkintaiseksi. Kerätyn aineiston perusteella sitä ei pääsääntöisesti pidetä erillisenä tehtävänä, vaan paremminkin yliopiston normaalia toimintaa ohjaavana näkökulmana. Yhteiskunnallisen palvelutehtävän nähdään olevan sisäänrakennettu tutkimukseen ja opetukseen. Varsinaisena toimintana se tulee haastateltujen mielestä täsmentää nimenomaan vuorovaikutukseksi ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Tämän tutkimuksen kyselyyn ja haastatteluihin perustuva aineisto tukee siis aiemmin useissa eri yhteyksissä esille nostettua määrittelyä, jonka mukaan yhteiskunnallinen palvelutehtävä hahmotetaan näkökulmana.

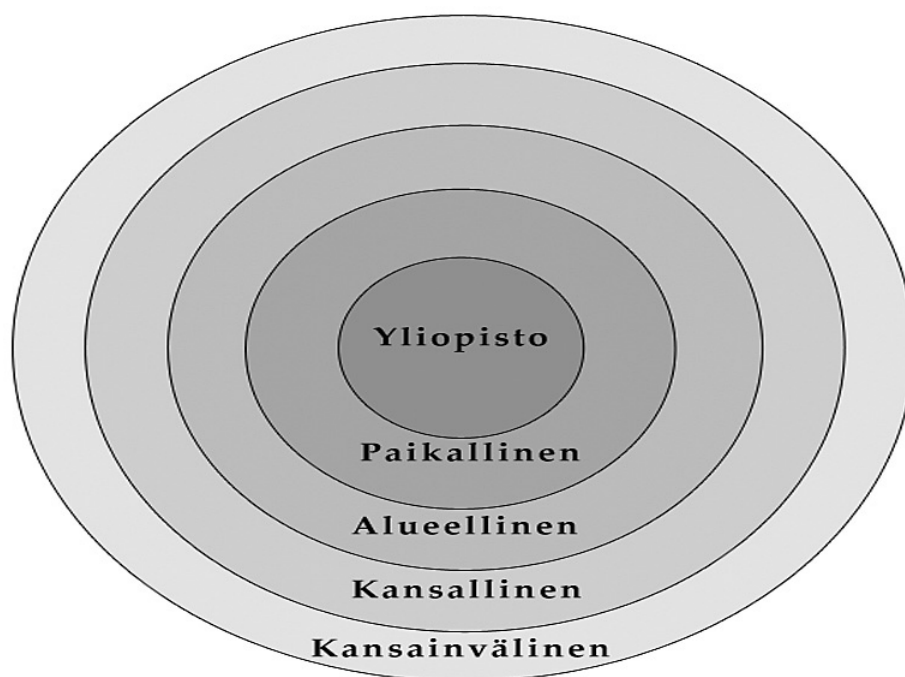
Jos näitä kahta ei hoideta kunnolla, niin ei voi toteuttaa sitä kolmattakaan. Jos opetus ja tutkimus on ruvellaan, niin siitä ei ole yhteiskunnan palvelijaksikaan. Että kyllä nää kaikki on sidoksissa toisiinsa.(H1)

Jyväskylän yliopistossa tehtävä tutkimus ja siihen perustuva opetus pohjautuvat tiiviiseen yhteiskuntayhteyteen ja yhteiskunnan tarpeiden huomioimiseen ja tyydyt-

tämiseen. Tutkimusinnovaatioiden synnyttäminen ei pelkästään riitä: innovaatiot tuotteistetaan, kaupallistaan ja saatetaan käyttäjien ulottuville. Tässä onnistumiseen tarvitaan interaktiivisuutta, joka sisältää viestin perille viemisen, palautteen saamisen ja sen hyödyntämisen. Yliopiston yhteiskunnallinen aktiivisuus ja sen tradition mukainen rooli yhteiskuntakriittisenä instituutiona muodostavat tärkeän ja jo perinteikkään osan muusta vuorovaikutustehtävästä. Edellisten tehtävien joukkoon ovat mukaan tulleet ”uusina” EU-rakenerahastohankkeet ja erilaisten verkostojen ja yhteistyökumppaneiden kanssa tapahtuva yhteistyö.

Yhteiskunnallista palvelutehtävää toteutetaan Jyväskylän yliopistossa alueellisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Haastateltavat pitivät kansainvälisellä tasolla toimimista välttämättömänä, jos halutaan olla vahvoja alueellisesti. Toisaalta toimimalla paikallisesti omassa lähiympäristössä ja tyydyttämällä sen tarpeita voidaan löytää mahdollisuuksia myös kansainväliseen toimintaan. Eri tasoilla tapahtuva vuorovaikutus voi tarkoittaa eri asioita ja erilaisia toimintatapoja. Alueellisen, kansallisen tai kansainvälisen toiminnan arvoa ei pidä vertailla.

Koolla on merkitystä: yliopisto ja monet sen tiedekunnista nähdään liian isoina pelkästään alueellisen tason toimijoiksi. Jyväskylän seudun talousalue koetaan liian pieneksi, joten yliopiston pääasiallisimpana vaikutusalueena pidetään valtakunnan tasoa. Kuvassa 1 havainnollistetaan yliopiston toimintaympäristön tasoja.

paikallinen taso = Jyväskylän seutukunta
 aluetaso = Keski-Suomen maakunta

KUVA 1. Yliopiston toimintaympäristön tasot.

Yliopiston luonteeseen kuuluu toiminta laajemmalla kentällä kuin paikallisesti tai alueellisesti. Toisaalta paikalliset ja alueelliset tehtävät ovat kehän sisemässä ytimessä, jossa ei ole muita yliopistotason toimijoita. Tästä seuraa, että yliopistolla on suoranaisten vastuu huolehtia lähialueensa tarpeista. Kuvion 1. tummuusaste kuvaa yliopiston vaikutusten kohdentumista sen eri toimintakentille: vaikuttavuus on suurinta paikalli-

sesti ja alueellisesti ja vähenee mentäessä kauemmaksi kansalliselle ja kansainväliselle tasolle.

Aineiston perusteella yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset olisi kyettävä havaitsemaan nykyistä paremmin, ja niihin reagointi olisi tapahduttava nopeammin. Tähän liittyvät ongelmat tunnistettiin: yliopiston ominaispiirtein kuuluu palvelun pitkä "toimitusaika". Perusopetuksen kautta on erittäin vaikea vastata ympäristössä tapahtuviin nopeita toimenpiteitä vaativiin osaamistarpeiden muutoksiin.

Kyselyyn vastanneiden ja haastateltujen mielestä yliopistot ovat aina olleet mukana kehittämässä yhteiskuntaa, ja se on ollut hyvin luonnollista toimintaa. Toisaalta vastauksista ilmeni tarvetta uudistaa asenteita yliopiston sisällä. Erityisesti se koskee aloja, jotka eivät ole tottuneet toimimaan ulkopuolisten tahojen kanssa.

Yliopistolaitoksen koetaan kytkeytyvän ympäröivään yhteiskuntaan entistä tiukemmin, koska sen toiminnan rahoitus kanavoituu tulevaisuudessa yhä kasvavassa määrin budjettirahoituksen ulkopuolelta. Tutkimustoiminnan täydentävä rahoitus näyttäisi kohdistuvan soveltavaan tutkimukseen. Kyselyyn vastanneet ja haastatellut pitivät ilmiötä yliopiston toimintaa vinouttavana. Soveltava tutkimus ei vahvasta yhteiskuntasidoksestaan huolimatta saisi muodostua "houkuttelevammaksi vaihtoehdoksi". Perustutkimuksen asemaa olisi sen vuoksi parannettava ja sen tekeminen tulisi jatkossa taata. Yliopistossa on toimintoja, joiden on vaikea osoittaa hyödyllisyyttään yhteiskunnalle – kaiken toiminnan ei tarvitse olla tuottavaa, mutta tuottamatonta on suoras-taan välttämätöntä olla olemassa. Toisaalta erään haastatellun mukaan "tutkimuksessa olisi oltava mukana myös riskinottomomentti", jolla ei välttämättä olisi relevanssia varsinaiseen perustoimintaan. Tämänkaltaisiin riskihankkeisiin resursoimalla on mahdollista "voittaa jättipotti", mutta toisaalta myös menettää kaikki.

Yhteiskunnallisen palvelutehtävään liittyvän toiminnan hoitamiseen kaivattiin lähes yksimielisesti lisää resursseja. Tehtävän menestyksekkäs hoitaminen vaatii aikaa ja pitkäjänteistä työtä, johon ei tällä hetkellä ole osoitettu riittävästi rahallista tukea. Monet kokivat velvoitteen hoitaa yhteiskunnallista palvelutehtävää ja yhtä aikaa menossa olevan UPJ-prosessin ristiriitaisiksi.

Yhteiskunnallinen palvelutehtävä on tullut kuvaan mukaan, mutta toisaalta myös UPJ samaan aikaan. UPJ korostaa tiedettä; se ohjaa tieteeseen, se ohjaa opetukseen – ei ohjaa yhteiskunnallisen palvelutehtävän hoitamiseen. Ristiriita kannusteiden kanssa: kannusteet on tehdä vain tiettyjä asioita – jatkossa tullaan julkaisemaan enemmän, kaikissa tilaisuuksissa juokseminen on tähän suhteutettuna turhaa kun siitä ei palkita. (H 9).

Toisaalta haastatellut näkivät yhteiskunnallisen palvelutehtävän taloudellisena mahdollisuutena, jonka toteuttamiseen olisi mahdollisesti löydettävissä myös uusia alueellisia rahoituslähteitä. EU nähdään tulevaisuudessa edelleen tärkeänä täydentävän rahoituksen lähteenä, mikäli tuleva ohjelmakausi painottaa tutkimus- ja innovaatio-toimintaa.

3 Yhteiskunnallisen palvelutehtävän arviointi

3.1 Lähtökohtia

Hankkeen tavoitteena oli määritellä yhteiskunnallisen palvelutehtävän osa-alueet ja ydinprosessit sekä indikaattorit niiden arvioimiseksi. Yliopiston toimintaa voidaan arvioida karkeasti jaoteltuna kahdesta eri näkökulmasta: ympäristön ja yliopiston omasta näkökulmasta. Tässä arvioinnissa toimintaa tarkastellaan yliopiston näkökulmasta. Yhteiskunnallista palvelutehtävää olisi lisäksi arvioitava sen kaikilla kolmella tasolla: paikallisella, kansallisella ja kansainvälisellä.

Arviointi sisältää elementtejä useista eri lähestymistavoista: yliopiston toimintaa tarkastellaan ensisijaisesti vaikuttavuusnäkökulmasta, mutta myös toiminnan volyyymiä kuvaavien tunnuslukujen avulla. Yhteiskunnallisen palvelutehtävän arvioinnissa lähestytään osittain myös laadun arviointiin liittyviä näkökulmia. Toiminnan laadun arvioinnilla pyritään ensisijaisesti selvittämään, tehdäänkö sovitut asiat oikein.

Yhteiskunnallinen palvelutehtävä on vahvasti sidoksissa vaikuttavuuteen. Sitä voidaan hahmottaa vaikuttavuutena osoittamalla niitä hyötyjä, joita yliopisto yhteiskunnallista palvelutehtävää toteuttaessaan saa aikaan. Vaikuttavuuden arvioinnissa tarkastellaan oikeiden asioiden tekemistä eli arvioidaan organisaatiolle asetettuja tehtäviä. On tärkeää selvittää vaikuttavuuden arvioinnin kriteerit. Keskeisiin kriteereihin kuuluu, miten organisaatio asettaa tavoitteensa ja miten tavoitteet saavutetaan. Vaikuttavuus on tavoitteiden saavuttamista ja tarpeiden tyydyttämistä. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus merkitsee kykyä tyydyttää ja vastata yhteiskunnassa vallitseviin arvoihin, yhteisiin yhteisöllisiin tarpeisiin sekä niihin liittyviin tarpeisiin.

Vaarana on, että huomio kiinnittyy toisarvoisiin konkreettisiin saavutuksiin, joita voidaan jollain tarkkuudella mitata, mutta tarkastelun ulkopuolelle jäävät todella merkittävät vaikutukset, joiden osoittamiseksi ei ole olemassa luotettavia kvantitatiivisia menetelmiä. Pitkien vaikutusketjujen osoittaminen on ongelmallista myös siksi, että mitattava toiminta ei useinkaan vaikuta yhteiskunnan kehitykseen yksinään, vaan kyseessä on aina monien eri tekijöiden yhteisvaikutus (Kinnunen 2001, 13).

3.2 Mittaamisen problematiikka

Yhteiskunnallista vaikuttavuutta voidaan tarkastella aikajänteen tai strategisen tietoisuuden ja osuvuuden mukaan.

Yliopiston toiminnan yhteiskunnallinen vaikuttavuus tulee esiin useissa tapauksissa vasta vuosien, usein vuosikymmenien päästä. Yliopiston roolia voidaan arvioida kehikossa, jossa erotellaan yhtäältä "taaksepäin suuntautuvat vaikutukset" ja toisaalta "eteenpäin suuntautuvat vaikutukset". Yliopistolla on merkittäviä lyhyen aikavälin kerroinvaikutuksia alueellaan. Merkittävimmät vaikutukset voivat olla kuitenkin eteenpäin suuntautuvia eli "pitkän aikavälin" vaikutuksia alueen kehitykseen. Ne syntyvät yliopiston kasvattaessa alueen inhimillistä pääomaa, joka taas vetää ja synnyttää alueelle yrityksiä ja muita aktiviteetteja. Inhimillisellä pääomalla tarkoitetaan ihmisen hallussa olevia tietoja, taitoja ja osaamista. Vaikutukset ulottuvat ajallisesti välittömistä vaikutuksista sukupolven tai jopa useamman sukupolven aikana ilmeneviin vaikutuksiin. Vaikuttavuus kumuloituu vaikutuksista. Hyödyt talouteen ja yhteiskuntaan lisääntyvät voimakkaimmin pitkällä aikavälillä.

Aikajänteeseen liittyy myös mittareiden jaottelu sen mukaan, ovatko ne jo tapahtuneista asioista kertovia seurausmittareita vai tulevaisuuteen vaikuttavia syymitareita. Syymitarit ovat usein henkilöstön kannalta helpommin ymmärrettävissä, ja ohjaavat siten toimintaa paremmin, koska niissä on helpompi havaita oman työn vaikutukset.

Yliopiston tehtävät, joihin sisältyy myös yhteiskunnallinen palvelutehtävä, on määriteltäviä yliopiston strategiassa ja visiossa. Jyväskylän yliopiston kriittiset menestystekijät ovat yhteydessä tahtotilan saavuttamiseen. Yhteiskunnallisen palvelutehtävän arvioinnissa ja vaikuttavuuden mittaamisessa voidaan lähteä liikkeelle siitä, että toimintaa ja tuloksia verrataan niille asetettuihin tavoitteisiin: mittarit kytkeytyvät silloin yliopiston strategiaan tavoitteisiin. Strategisen mittaamisen kannalta ongelma ei ole ensisijaisesti mittaritiedon saaminen, vaan strategisesti merkittävän mittaritiedon tunnistaminen. Yhteiskunnallisen palvelutehtävän arvioimiseen liittyy useita jo lähtökohdiltaan moninaisia ulottuvuuksia. Arviointi ei myöskään tulisi olla pelkästään määrällistä, vaan mukaan olisi hyvä saada myös laadullisia mittareita.

On olemassa hyviä mittareita ja huonoja mittareita: hyvä mittari kertoo saavutetusta trendistä ja ohjaa tulevaisuuden tekemistä. Huonot mittarit ohjaavat kehitystä väärään suuntaan ja tekemään vääriä asioita. Huonot mittarit mittaavat asioita, joihin ei voida itse vaikuttaa. Mittaustulosten joukosta tulisi kyetä erottamaan trendit ja tehdä tarvittavat johtopäätökset, jos tulokset ovat tietyn ajan jatkuvasti samansuuntaisia tai -tasoisia. Myös heikot signaalit, jotka ennakoivat mahdollisesti tulevaisuudessa tapahtuvia muutoksia, tulisi havaita. Kaikki jatkuvat mittaussilmiot sisältävät luonnollista vaihtelua, eikä jokaisen muutoksen perusteella tule muuttaa toimintatapoja. On kyettävä erottamaan järjestelmään kuuluva normaalivaihtelu sekä erityiset syyt, jotka aiheuttavat tilannekohtaisia reagoineja.

Mittarin hyvyyttä tai huonoutta arvioidaan siinä yhteydessä, johon se on kehitetty. Valituille mittareille on asetettu kriteereitä, jotka niiden tulee täyttää. Lähtökohtana pidetään sitä, että mittarit kertovat tarkastellusta ilmiöstä sitä, mistä niiden on määrä kertoa: niillä on validiteettiedellytys. Lisäksi mittarien tulee olla luotettavia, ymmärrettäviä, avoimia ja oikein tulkittavissa: niitä koskee myös reliabiliteettiedellytys. Lisäksi mittarin arvoille tulisi voida asettaa tavoitteita. (Määttä 2000, 118).

Määrälliset mittarit ovat helpompia rakentaa ja käyttää kuin laadulliset. Kun rahanjakoperusteena käytetään määrällisiä mittareita, laadulliset tavoitteet voivat jäädä huomiotta ja vääristää kokonaistavoitetta (esim. suoritettut tutkinnot eivät kerro laadullisista tavoitteista). Laadulliset mittarit voisivat olla yksinkertaisimmillaan toimintaa kuvaavaa dokumentointia, joka ottaisi huomioon yliopistojen poikkeavia tapoja määrittellä yhteiskunnallista palvelutehtävää. Kuvatut toimintamallit olisivat näin me-

netellen yhteismitallisia. Ei ole vaikeaa määrittellä määrällisiä mittareita, jotka kuvaavat yliopiston ja ympäristön välisten suorien interaktioiden määrää. Useimmat näistä eivät kuitenkaan mittaa todellista vaikuttavuutta.

3.4 Lähestymistavat indikaattoreiden etsimiseksi

Yhteiskunnallisen palvelutehtävän ydinprosessien kuvauksessa ei saatu tulokseksi yksiselitteistä viitekehystä, johon indikaattoreiden kehittämisen voisi perustaa. Tämän johdosta toimeksiannon toisen osan suorittamiseksi lähdettiin etsimään muita viitekehysä.

Ohjausryhmä päätyi etenemään asiassa siten, että sen keskuudestaan valitsemalle työryhmälle annettiin tehtäväksi valmistella esitys mahdollisista jatkotyöskentelymahdoista. Työryhmän esityksen pohjalta prosessi eteni vaiheittain seuraavasti:

Vaihe I: Lähestymistapojen jäsentäminen ja kuvaaminen indikaattorien luomiseksi

Indikaattorien ja mittariston määrittämiseksi ohjausryhmä tarkasteli kolmea työryhmän sille esittämää jatkotyöskentelymallia mittariston rakentamiseksi.

Systeemiteoreettinen lähestymistapa lähtee liikkeelle mallintamisesta, joka hahmottaa interaktioita. Tavoitteena on löytää indikaattoreita, jotka kuvaavat keskeisiä yliopiston ja ympäristön vuorovaikutuksen ulottuvuuksia. Yhteiskunnallisten vaikutusten mittaaminen edellyttää niiden interaktioiden nimeämistä, jotka saavat aikaan jonkin vaikutuksen muissa interaktioon osallistuvissa toimijoissa. Malli tunnistaa todellisen vaikutuksen tavoitteista ja strategioista riippumatta. Se pyrkii jäsentämään palvelutehtävää yhdestä koherentista näkökulmasta. Lähestymistavassa eritellään kaikki ne keskeiset vuorovaikutusluokat ja -tyypit, joita yliopistolla on ympäristön kanssa. Mielenkiinto kohdistuu tässä yhteydessä siihen, millaista yliopiston ja ympäristön välinen vuorovaikutus on ja miten se konkreettisesti toteutuu.

Tavoitepuumallin mukaan mittarit johdetaan organisaatiolle asetetuista tavoitteista. Organisaatiot ilmaisevat tavoitteitaan muun muassa strategioissaan, visioissaan ja missioissaan. Malli korostaa voimakkaasti tavoitteita, ja se soveltuu tilanteisiin, jossa tavoitteita ja keinoja niiden toteuttamiseen ollaan aidosti määrittelemässä. Suoraan strategioista johdetut tavoitteet jäävät kuitenkin usein liian yleisiksi tavoittaen vain osan toiminnasta.

Kolmantena vaihtoehtoisena etenemistapana tarkasteltiin mallia, jossa mittariston määrittäminen tapahtuu *monivaiheisena prosessina* ja joka osallistaa tiedekunnat ja laitokset mittariston rakentamiseen. Mittariston rakentamista monivaiheisena prosessina on käytetty Kuopion yliopiston tuloksellisuusmittariston rakentamisessa. Pitkäkestoinen prosessi on liittynyt meneillään olevaan laatutyöhön: lähtötilanteen 500 mittarista on edetty vaihe vaiheelta tämänhetkiseen 40 mittaria käsittävään kehikkoon. Prosessi on kesken, ja mittaristo hakee vielä lopullista muotoaan.

Vaihe II: Lähestymistavan valinta ja sen perustelu

Ohjausryhmä valitsi kolmesta vaihtoehtoisesta etenemistavasta jatkotyöskentelymalliksi ja arvioinnin lähestymistavaksi *systemiteoreettiseen mallinnukseen perustuvan lähestymistavan*. Valittu lähestymistapa perustuu Jari Veijalaisen 15.10.2005 ohjausryhmälle esittämään mallinnukseen. Lähestymistavan valintaa puolsi sen tarjoama selkeä lähtökohta indikaattorien määrittämiseen. Malli tukee yhteiskunnalliseen palvelutehtävään liittyvää näkökulma-ajattelua, jonka mukaisesti palvelutehtävä sisältyy siinä mallinnettuihin *interaktioihin*. Toisena ratkaisevana valintakriteerinä ohjausryhmä piti valitun mallin selkeyttä. Mallin kuvaamat keskeiset vuorovaikutusluokat rajasivat mahdollisten indikaattorien määrää pitäen mittareiden määrän kohtuullisena. Systemiteoreettisen lähestymistavan heikkoutena pidettiin sen puutteellista kykyä tunnistaa tavoitteita. Tavoitteiden asettaminen tapahtuu mittariston määrittämisen yhteydessä tai sen jälkeen.

Tavoitepuumalli soveltuu käytettäväksi paremmin tilanteissa, joissa tavoitteet ja niiden saavuttamiseen tarvittavat keinot määritellään samanaikaisesti. Tässä tapauksessa keinot ovat valmiina ja tarvitaan vain mittarit. Tavoitepuu-malli valitsemalla päädyttäisiin todennäköisesti melko samanlaiseen jaotteluun kuin systemiteoreettisessa lähestymistavassa. Monivaiheisen prosessimallin mukainen indikaattoreiden hahmottaminen ja mittariston luominen todettiin suuritöisyytensä takia tässä yhteydessä ajallisesti mahdottomaksi toteuttaa. Mallilla ei myöskään näyttänyt olevan riittävää käsitteellistä pohjaa.

Vaihe III: Indikaattorien hahmottaminen

Interaktioihin perustuva malli rakentuu viidestä keskeistä interaktioluokasta (luku 3.4). Valittua interaktioihin perustuvaan lähestymistapaa muokattiin yhdistämällä kaksi alkuperäiseen mallinnukseen sisällyntä luokkaa ja täydennettiin subjektia korostavalla ulottuvuudella muutosherkkyys. Muutosherkkyys todettiin tärkeäksi yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen osoittimeksi (vrt yliopistolaki). Sen avulla pyrittiin hahmottamaan niitä interaktiotyyppejä, joita Jyväskylän yliopistolla on sen vastatessa ympäristöstä tuleviin odotuksiin ja haasteisiin sekä sen kykyä toimia muutoksessa.

Prosesseja kuvattiin kahdensuuntaisina, mutta arviointi tapahtuu ainoastaan yliopiston näkökulmasta. Tarkastelua ja arviointia on mahdollista myöhemmin laajentaa ja ottaa mukaan myös muita intressitahoja.

Vaihe IV: Mittariston etsiminen ja luominen

Interaktioihin perustuvan lähestymistavan viisi interaktioluokkaa muodostivat rungon, jonka avulla mittareita etsittiin Prosessi eteni tutkijan ohjausryhmälle työstämän esityksen pohjalta lopullisen mittaristoehdotuksen syntymiseen usean välivaiheen kautta. Mittareiden määrä kasvoi tavoiteltua suuremmaksi, mutta toisaalta mittaristo antaa todellisen kuvan palvelutehtävän laajuudesta.

2.5 Interaktioihin perustuva lähestymistapa

Yhteiskunnallista palvelutehtävää arvioidaan ja mitataan yliopiston ja eri yhteiskunnallisten toimijoiden välisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Kaikki yliopiston vaikutus yhteiskunnan muiden toimijoiden suuntaan ja päinvastoin tapahtuu vain ja ainoastaan toimijoiden rajojen läpi kulkevien interaktioiden kautta. Mitään muuta vaikuttavuuden mekanisme ei ole.

Systemiteoreettinen lähestymistapa toimii mittariston rakentamisen teoreettisena viitekehyksenä. Yhteiskunnallista palvelutehtävää toteutetaan vuorovaikutuksessa eri toimintaympäristöjen ja niiden toimijoiden kanssa. Yliopiston ympärille voidaan ajatella piirrettyä rajaviiva, jonka yli vuorovaikutus tapahtuu. Yliopiston rajan sisäpuolella tapahtuu sisäistä toimintaa ja sen rajojen ulkopuolella ympäristössä olevien muiden toimijoiden toimintaa. Karkeasti määriteltynä yliopiston ulkopuolisiksi toimijoiksi voidaan nimetä *elinkeinoelämä, julkinen sektori ja yksilö* (kansalainen ja työntekijä). Vuorovaikutus toimijoiden välillä tapahtuu edellä määritellyn rajan läpi.

Interaktiolähestymistapa perustuu systeemiteoriaan, joka on yksi tärkeimmistä viitekehyksistä organisaatioiden toimintaa tarkastelussa. Sen mukaan mitä tahansa organisaatiota voidaan kuvata systeeminä. Teorian mukaisesti organisaation osat nähdään keskenään vuorovaikutteisiksi. Systeemi on vuorovaikutuksessa myös ympäristönsä kanssa, josta se saa erilaisia syötteitä ja jonne se tuottaa takaisin erilaisia tuotoksia.

Systeemiteoria ei jäsennä vain sosiaalisia järjestelmiä, vaan yleensä organisaatioita molekyyleistä avaruuden kuvaukseen saakka. Teorian yleisluonteisuudesta johtuen systeemin perusmääritelmä jää melko yleiselle tasolle: *Järjestelmät ovat keskenään vuorovaikutuksessa olevien osajärjestelmien joukkoja, joita erottelevat toisistaan rajat, jotka säätelevät, millaisia vaikutuksia ja kuinka paljon järjestelmät ottavat vastaan ympäristöstään sekä miten ja missä määrin muuhun ympäristöön pyritään vaikuttamaan.* (Luukkonen 1989, 1).

Yleiselle systeemiteorialle on määritetty kolme perusoletusta, jotka useimmiten katsotaan riittäviksi perustelevaan systeemin määrittelyn reunaehtoja (Luukkonen 1989,2):

- systeemit ovat olemassa systeemien sisällä
- periaatteessa kaikki systeemit ovat avoimia, jolloin ne saavat ja antavat vaikutteita
- systeemien funktiot ovat riippuvaisia systeemin rakenteesta.

Edellisen kolmen perusoletuksen seurauksena systeemiteoriassa korostuu kaksi käsitettä: järjestelmän raja ja rajan säätelemä järjestelmien välinen vuorovaikutus. Järjestelmän raja määritellään yksinkertaisimmillaan jäsenyytenä. Jäsenyyden vaatimukset muodostavat sosiaalisen järjestelmän rajan. Järjestelmän raja on valikoiva ja kontrolloiva kahdella tavalla: raja sekä rekrytoi ja työllistää että rajoittaa järjestelmän jäsenen toimintaa koskemaan etupäässä järjestelmän kannalta keskeisiä toimintoja. (Luukkonen 1989, 2-3).

Sosiaalisessa järjestelmässä syötteet ovat tuotteiden ja palveluiden tuottamista, kuten yliopiston opetus ja tutkimus. Vuorovaikutus toimii myös palautemekanismina. Järjestelmässä on olemassa myös sisäistä vuorovaikutusta, joka säätelee organisaatiokulttuuria. (Luukkonen 1989, 3).

Yliopiston vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa interaktionäkulmasta

Vuorovaikutus ja sisäinen toiminta koostuvat monista erilaisista toiminnoista. Sisäisten toimintojen ja ulkoisiin interaktioihin pystyvien toimintojen ero on vain se, että jotkin toiminnat suuntautuvat yliopiston rajan läpi (interaktiota välittävät toiminnot). Ne toiminnot, jotka eivät ole havaittavissa yliopiston rajan ulkopuolelta, ovat yliopiston sisäisiä toimintoja.

Toiminnot voidaan organisoida sisäisesti prosesseiksi, jotka koostuvat toimintoketjuista. Ydinprosessien avulla yliopisto pyrkii keskeisiin tavoitteisiinsa. Tässä yhteydessä opetus ja tutkimus ovat ydinprosessityyppejä, jotka katsotaan puhtaasti sisäisiksi toiminnoiksi. Niiden tulokset välitetään ulos erityisten interaktiotyyppien kautta. Prosessit voivat liittyä toisiinsa siten, että toisen tuottama tuotos on toisen syöte. Erityisesti jotkin sisäiset prosessit voivat olla syötteitä pelkästään ulkoisesti vaikuttaville toimintoja sisältäville prosesseille (esim. tutkimus – ulkoinen tutkimuksesta tiedottaminen – julkaiseminen).

Yliopiston alueellinen, kansallinen ja globaali vaikuttaminen voidaan tässä lähestymistavassa mallintaa tarkastelemalla interaktioon osallistuvien toimijoiden alueellista sijoittumista. Näin ollen jos interaktion ”toinen pää” on Jyväskylän yliopisto ja toinen on PKT -sektorin yritys Keski-Suomessa, yliopiston toiminta ja mahdollinen vaikuttavuus on alueellista. Toiminta ja vaikuttavuus on kansallista, jos interaktion toinen pää on Keski-Suomen maakunnan ulkopuolella, mutta kuitenkin Suomessa, ja globaalia, jos toinen pää on ulkomailla.

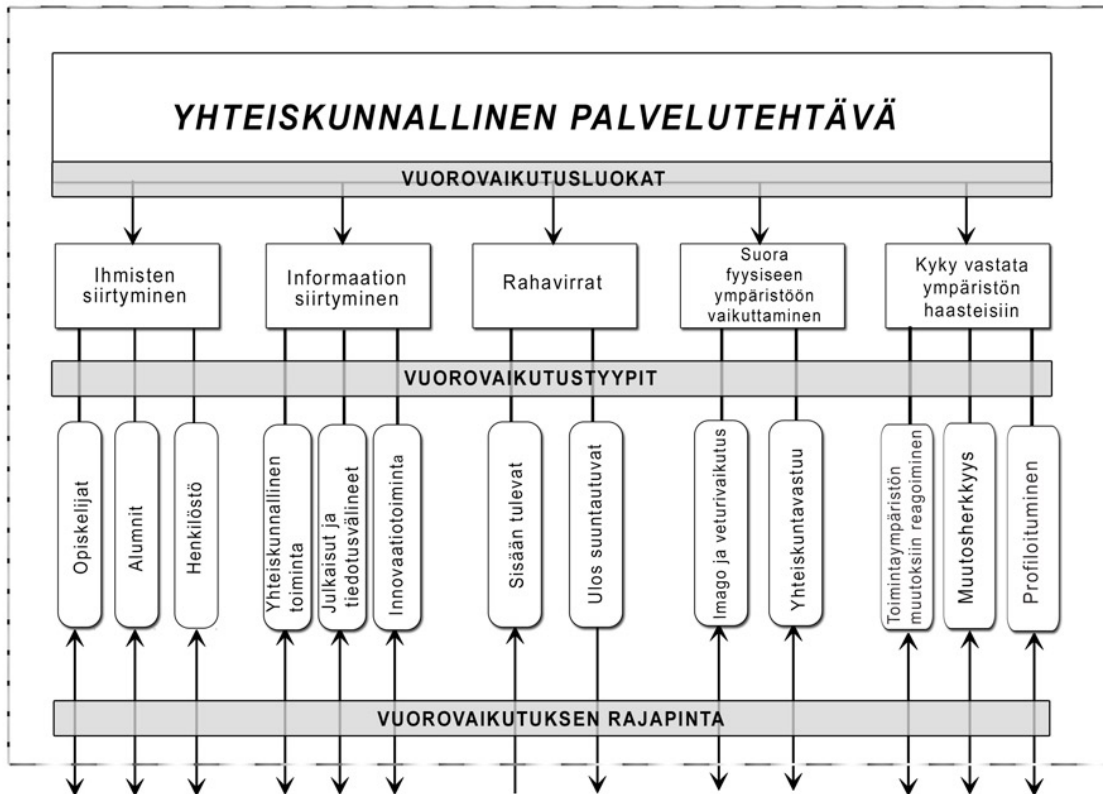
Mallinnusperiaatteet

Ongelmatiikkaa tarkastellaan eri yhteiskunnallisten toimijoiden välisten vuorovaikutusten näkökulmasta. Toimijoiden eli entiteettien välisten vuorovaikutusten eli interaktioiden määrittely vaatii ensimmäiseksi toimijoiden rajojen määrittämistä. Rajan sisäpuolella on entiteetin *sisäinen toiminta* ja ulkopuolella on *ympäristö* ja sen *toiminta*. Ympäristö koostuu myös entiteeteistä.

Interaktiot tapahtuvat määriteltyjen rajojen läpi. Voidaan ajatella, että kahden entiteetin interaktiossa niiden sisäiset, mutta samalla rajaan saakka vaikuttavat toiminnot kohtaavat niiden yhteisellä rajalla, jolloin vuorovaikutus entiteettien välillä mahdollistuu.

Veijalaisen (2005) mallinnuksen mukaan yliopiston rajan sisäpuolelle sijoittuvat työntekijät, opiskelijoiksi kirjatut opiskelijat, yliopiston kontrollissa tai omistuksessa oleva fyysinen infrastruktuuri (rakennukset, tietokoneverkot, kirjakokoelmat, digitaalinen aineisto) sekä aineeton pääoma, kuten toimintaohjeet, organisaatioresurssit, opetusmateriaali sekä yliopiston käytettävissä olevat rahavarat.

Yhteiskunnallisen palvelutehtävän määrittämiseksi kuvassa 2. mallinetaan yliopiston ja yhteiskunnan välisiä vuorovaikutusluokkia ja -tyyppejä.

KUVA 2. Yhteiskunnallinen palvelutehtävä vuorovaikutusnäkökulmasta.

Yhteiskunnallinen palvelutehtävä sisältyy mallinnuksen perusteella yliopiston olemassa olevaan toimintaan ja perustehtäviin. Mallinnus sisältää kuvauksen yliopiston ja ympäristön välisistä interaktiotyypeistä. Yhteiskunnallista palvelutehtävää varten ei ole olemassa erillistä yksikköä tai henkilöitä, jotka hoitaisivat näitä tehtäviä yliopiston muusta toiminnasta erillisenä vuorovaikutuksena. Tosin kerätyn tutkimusaineiston perusteella on havaittavissa viitteitä siitä, että toiminta tällaisenaan on liian suppeaa ja yliopistoon kohdistuvien haasteiden näkökulmasta riittämätöntä. Haastattelujen perusteella voidaan ennakoida, että esille tuotuja tehostamisvaateita ei täysipainoisesti pystytä täyttämään nykyisin taloudellisin resurssein: tarvitaan lisää sekä taloudellisia että henkilöresursseja.

Mallinnetut interaktioluokat ovat:

1. Ihmisten siirtyminen

Ihmisten siirtyminen on opiskelijoiden ja työntekijöiden liikkumista. Opiskelija hyväksytään opiskelemaan ympäristöstä, hän valmistuu yliopistosta ja siirtyy sen jälkeen takaisin ympäristöön. Vastaavasti työntekijä siirtyy yliopiston palvelukseen ympäristöstä, mahdollisesti eroaa yliopiston palveluksesta ja siirtyy takaisin ympäristöön. Tämä vuorovaikutustyyppi on merkityksellinen vaikuttavuuden kannalta, koska valmistuessaan opiskelijalla on enemmän tietoa ja ymmärrystä hallussaan kuin ennen opintoja sekä taidot hankkia ja luoda uutta tietoa. Nämä tiedot ja taidot siirtyvät opiskelijoiden mukana yliopistosta ulos. Sama koskee työntekijöitä: yliopistoon tullessaan he tuovat

mukanaan tietotaitoa ympäristöstä ja lähtiessään vievät hankkimaansa uutta kompetenssia ulos.

2. Informaation siirtyminen

Tämä vuorovaikutusluokka voidaan jäsentää *informaatiokanavan* tai *informaatiomuodon* mukaan. Informaationsiirto voi perustua henkilökohtaiseen kontaktiin tai tekniseen kanavaan. Tässä tapauksessa toinen ihminen tai toiset ihmiset kuuluvat yliopistoon joko työntekijöinä tai opiskelijoina, ja ”kanavan” toinen pää sijoittuu ympäristön johonkin entiteettiin. Keskeiseksi informaation siirtymisen muodoiksi määriteltiin yhteiskunnalliseen toimintaan osallistuminen, tiedonsiirto erilaisten julkaisujen ja tiedotusvälineissä esiintymisen välityksellä sekä tutkimustiedon hyödyntämisen edistäminen.

Riippuen siitä, missä tieteellinen tai poliittinen järjestö, lehti tai konferenssi, edustelin tai yritys maantieteellisesti toimii, voidaan puhua alueellista, kansallisesta tai kansainvälisestä vaikuttavuudesta.

Näiden interaktiivien kautta akateeminen tietämys ja kokemus siirtyvät suoraan ympäristön käyttöön ja yksilöt ohjaavat toiminnallaan ympäristössä olevia toimijoita. Yliopisto organisaationa ei voi kuitenkaan kontrolloida tätä toimintaa. Se ei voi esimerkiksi pakottaa työntekijää tai opiskelijaa perustamaan yritystä tai toimimaan tieteellisissä seuroissa tai yhdistyksissä. Silti niiden vaikutus on yhteiskunnallisesti merkittävää: näillä interaktiomuodoilla on tärkeä merkitys informaatiokanavia viritävinä tai aukaisevina ulkoisina raameina. Ihmiseltä ihmiselle tapahtuvassa kommunikaatiossa informaatiota välittyy erityisesti yliopistosta ulos, mutta myös toisinpäin. Tämä informaatio voi sisältää tietoa esimerkiksi valtion tulevista suunnitelmista ja yritysten todellisista tutkimustarpeista.

3. Rahavirrat

Rahavirta toteutuu lukuisina yksittäisinä transaktioina yliopiston tililtä ja tilille vuoden aikana. Rahavirran suuruus asettaa rajat yliopiston koko toiminnan laajuudelle, ja siten myös yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle. Tässä mallinnuksessa rahavirrat jaetaan *sisään tuleviksi* ja *ulos suuntautuviksi* rahavirroiksi.

Sisään tulevilla rahavirroilla tarkoitetaan yliopiston rahoituslähteitä. Yliopiston rahoitus muodostuu karkeasti jaoteltuna valtion rahoitusosuudesta ja sitä täydentävästä rahoituksesta. Tärkeimpiä ulkopuolisia rahoittajia ovat Suomen Akatemia, TEKES ja EU. Yhteiskunnallisen palvelutehtävän näkökulmasta erityisen kiinnostavaa on nimenomaan ulkoisen rahoituksen osuus.

Yliopisto on merkittävä taloudellinen toimija alueellaan. Yliopistosta siirtyy rahaa ympäröivään talouteen muun muassa palkkojen ja hankintojen kautta. Tämä suora vaikutus ympäristön talouteen toteutuu pelkästään sen takia, että yliopisto sijaitsee tietyllä alueella ja sillä on tietty määrä työntekijöitä, joille maksetaan palkkaa, ja tietty määrä opiskelijoita.

Rahavirtoja mallinnetaan siten, että rahan saapuessa toiselta tililtä Jyväskylän yliopiston tilille se on yliopiston rajan sisäpuolella, ja kun se lähtee Jyväskylän yliopiston tililtä jollekin toiselle tilille, se on siirtynyt ympäristöön. Näin esimerkiksi työntekijöiden palkat ovat tullessaan maksetuksi siirtyneet pois yliopiston sisältä. Tämä rahavirta suuntautuu yliopiston sijaintialueelle ostovoimana ja kuntien verotuloina. Tämän lisäksi alueen talouteen vaikuttavat opiskelijat, jotka yleensä asuvat Jyvässeudulla ja

kuluttavat siellä lisäten näin alueen ostovoimaa ja verotuottoja, vaikkakin heidän ostovoimansa ja verotuottoonsa jää alhaisemmaksi kuin yliopistolla työskentelevien.

4. Suora fyysiseen ympäristöön vaikuttaminen

Tätä interaktioluokkaa mallinnettaessa lähdettiin liikkeelle Jari Veijalaisen (2005) esittämistä mallinnusperiaatteista, joissa tässä yhteydessä painotettiin fyysisten rakennusten vaikutusta ympäristöönsä. Tarkastelua laajennettiin myöhemmässä vaiheessa koskemaan lisäksi yliopiston laajempaa merkitystä ympäristölleen.

Yliopiston toiminta tapahtuu tietyllä maantieteellisellä alueella tietyissä rakennuksissa. Yliopistolla on suora vaikutus niin sanottuun kaupunkikuvaan, jonka ihmiset voivat havaita. Tässä konkreettisessa mielessä toisen entiteetin voi sanoa menevän yliopiston rajasta läpi, kun se menee maastossa yli yliopiston hallitseman rajan tai rakennuksen ovesta sisään tai ulos. Jyväskylässä hyvä esimerkki yliopistorakentamisen merkityksestä ja viestistä ympäristöön on Mattilanniemen kampus ja ennen kaikkea siellä oleva Agora. Se symboloi modernilla ilmeellään ajatusta uudesta nykyaikaisesta yliopistosta. Näitä vaikutuksia on lähes mahdoton arvioida yliopiston omasta näkökulmasta. Mikäli arvioinnin tarkastelunäkökulmaa myöhemmin laajennetaan (aluenäkökulma), se mahdollistaa tämän interaktiotyypin arvioinnin.

Edellä esitetystä syystä tarkastelun painopiste siirtyi yliopiston vaikutukseen alueensa vetovoimaisuuteen. Joidenkin suomalaisten yliopistopaikkakuntien menestystarinat kertovat yliopiston positiivista vaikutuksista. Yliopisto kasvattaa alueen inhimillistä pääomaa, joka taas vetää ja synnyttää alueelle yrityksiä ja muuta aktiiviteettia. Yliopistokoulutus ja tutkimus synnyttävät kansalliselle innovaatiojärjestelmälle välttämätöntä erityisosaamista. Esimerkiksi high-tech-yritykset sijoittuvat usein tietyille alueille, koska ne odottavat saavansa yliopistolta koulutettua työvoimaa, tutkimuspalveluita ja uusinta tietoa. Siten yritys voi perustaa päätöksensä tulevaisuuden potentiaalisten interaktioiden varaan.

Yhteiskunnallisessa palvelutehtävässäkorostuu yhteiskuntavastuu. Sillä tarkoitetaan vastuuta toiminnan vaikutuksista ympäröivään yhteiskuntaan ja sidosryhmiin. Yhteiskuntavastuun periaatteen mukaan tieteellisen tutkimuksen ja asiantuntijoiden kouluttamisen lisäksi yliopistolta edellytetään entistä aktiivisempaa vuorovaikutusta ympäristön kanssa. Yhteiskuntavastuu koostuu taloudellisesta ja sosiaalisesta vastuusta sekä ympäristövastuusta. Näihin sisältyvät taloudellisen hyvinvoinnin tuottaminen, ympäristönsuojelu ja luonnonvarojen käyttö sekä henkilöstön ja opiskelijoiden hyvinvoinnista ja osaamisen kehittämisestä huolehtiminen. Yhteiskuntavastuusta huolehtimisella on kasvava merkitys erityisesti kansainvälisessä toiminnassa.

Yhteiskuntavastuun perustana on säädöksiä, kansainvälisiä sopimuksia, suosituksia ja standardeja. Organisaation toiminnan luonne vaikuttaa sen yhteiskuntavastuun sisältöön. Yliopiston tulee itse määritellä, mitä yhteiskuntavastuu tarkoittaa sen toiminnassa ja miten sen toiminta vastaa siihen kohdistuviin vaatimuksiin ja odotuksiin.

5. Yliopiston kyky vastata ympäristöstä välittyviin haasteisiin ja odotuksiin

Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset edellyttävät yliopistoilta reagoitiherkkyttä. Haasteita luovat väestön ikääntyminen, globalisaation eteneminen, ympäristömuutokset ja nopea tekninen kehitys. Merkittäviä rakenteellisia haasteita ovat työttömyys ja korkea hintataso sekä aluerakenteissa tapahtuvat muutokset. Nämä yhteiskunnalliset muutokset edellyttävät toimia myös yliopistoilta.

Yliopistolaitokselta odotetaan toimimista suunnannäyttäjänä. Tällä tarkoitetaan yliopiston kykyä tunnistaa heikot signaalit, joista myöhemmin kasvaa todellinen trendi.

Puhtaimmillaan tätä edustavat yliopiston uudet avaukset – uudet koulutusohjelmat, kuten eräs tämän hankkeen yhteydessä haastateltu toteaa:

Nyt pitäisi olla rohkeutta tehdä uusia avauksia, olisi oltava edelläkävijä ja tuotteistettava...(H 9)

Yliopistoihin kohdistuu toisaalta voimakkaita vaatimuksia profiloitua ja panostaa omaan ydinosaamiseensa. Tämä interaktiivinen mallinnetaan lähtien liikkeelle yliopiston sisäisestä aktiivisuudesta ja sen kyvystä reagoida ympäristöstä välittyviin haasteisiin, odotuksiin ja tarpeisiin.

3.5 Mittariston rakentaminen

Mittaristo on rakennettu edellä esitettyyn interaktioihin perustuvaan mallinnukseen perustuen.

Perustelut mittarivalinnoille:

1. Ihmisten siirtyminen

Tässä vuorovaikutusluokassa ensisijaisena tavoitteena on hahmottaa toiminnan volyymin kautta sitä, miten ja minne yliopisto liikuttaa ihmismassoja. Mittaaminen tapahtuu pääsääntöisesti määrällisenä volyymin osoittamisena.

Opiskelijat

Määrällisesti merkittävä yhteiskunnallinen vaikutus syntyy perusopiskelijoista ja heidän ulos yliopistosta, pääasiassa työpaikoilleen, viemästään tiedosta. Opiskelijan valmistuessa hänellä on enemmän informaatiota hallussaan kuin ennen opintoja ja taidot hankkia sekä myös luoda uutta informaatiota. Riippumatta siitä, mitä tiedot ja taidot ovat sisällöltään, ne tulevat vaikuttaviksi yhteiskunnassa pääasiassa opiskelijan työelämään osallistumisen kautta. Interaktionäkökulmasta opiskelijamääriä tärkeämpiä ovat rekrytointien ja tutkintojen määrä. Koska opiskelijat siirtyvät yliopiston ulkopuolelle useimmiten valmistuttuaan, on perusteltua mitata valmistuneiden maistereiden ja tohtoreiden määrää. Uusien opiskelijoiden määrä kertoo yliopiston koosta ja houkuttelevuudesta niin alueellisesti kuin kansallisestikin.

Tavoitteena on tietää enemmän kuin opiskelijamäärät kertovat: mistä opiskelijat tulevat ja mihin he valmistuttuaan menevät. Vaikuttavuuden mittaamisen kannalta on mielenkiintoista ja merkittävää tietää, mistä opiskelijat ovat kotoisin (alueellinen jakauma) ja minne valmistunut opiskelija työllistyi vai työllistykö lainkaan.

Yliopistoilla on yhteiskunnallisessa kehittämistyössä vahva rooli. Niiden odotetaan välittävän osaamistaan muutenkin kuin perinteisten tutkimus- ja opetustehtäviensä kautta. Lisäksi opiskelijoiden ikärakenne on muuttumassa, ja aikuiskoulutus ja täydennyskoulutus ovat siksi entistä merkittävämmässä asemassa. Täydennyskoulutukseen osallistujat ja avoimen yliopiston opiskelijat ovat koko koulutukseen osallistumisen ja opiskelunsa ajan yliopiston ohella jonkin muun organisaation resursseina siirtämässä

osaamistaan. Täydennyskoulutusta ja avointa yliopistoa on perusteltua mitata volyymin avulla.

Ulkomaisten opiskelijoiden osuus kokonaisopiskelijamäärästä edustaa tässä vuorovaikutusluokassa yhteiskunnallisen palvelutehtävän kansainvälistä tasoa.

Alumnit

Yhteys työelämään on entistä merkittävämpi syy pitää yhteyttä entisiin opiskelijoihin. Alumnitoiminta voi parhaimmillaan olla yksi tärkeimmistä vuorovaikutuskanavista työelämän, opiskelijoiden ja laitoksen välillä. Hyvin hoidettuna se johtaa molemminpuoliseen tarpeiden ja tarjonnan parempaan tunnistamiseen. Toimiva alumniverkosto täydentää yliopiston omaa kontaktipintaa yliopiston ulkopuolelle ja luo pohjaa moniulotteisille yhteistyösuhteille.

Tällä hetkellä Jyväskylän korkeakoulun ja yliopiston seniorit (JYKYS) ry:een liittyminen on maksullista. Rekisteröityneiden entisten opiskelijoiden määrä on oletettavasti sen vuoksi tällä hetkellä suhteellisen vähäinen. Alumnitoimintaa ollaankin kehittämässä: vuoden 2006 aikana on tavoitteena rakentaa maksuton alumniportaali, johon entistä useampi yliopistosta valmistunut kirjautuisi. Alumnitoimintaa tehostetaan myös kansainvälisellä tasolla: yhteydet ulkomaisiin opiskelijoihin halutaan säilyttää heidän siirtyttyään takaisin kotimaahansa. Aktiivinen alumnitoiminta on tärkeä tekijä kilpailussa opiskelijoista kansainvälistyvillä markkinoilla. Alumnitoiminnan volyymin arvioiminen uuteen portaaliin kirjautumisina todettiin tässä yhteydessä tarkoituksenmukaisimmaksi mittariksi.

Henkilöstö

Yliopiston vuorovaikutussuhteet kehittyvät jatkuvasti. Muutokset henkilökunnassa ovat yksi merkittävimmistä vuorovaikutussuhteisiin vaikuttavista tekijöistä. Henkilöstömäärä kertoo yliopiston toiminnan volyymin ja siitä resurssista, jonka välityksellä vuorovaikutusta tapahtuu. Jos halutaan tietää enemmän, on otettava selvää toisaalta siitä, mistä työntekijät tulivat yliopiston palvelukseen, ja toisaalta siitä, mihin työntekijät eroamisensa jälkeen siirtyivät.

TAULUKKO 9. Ihmisten siirtyminen.

Mittari

Opiskelijat

Uusien opiskelijoiden rekrytoituminen (%)

- oma maakunta
- muut eriteltynä

Suoritetut tutkinnot (lkm)

- maisterit
- tohtorit

Opiskelijamäärät

- täydennyskoulutusopiskelijat (lkm)
- avoimen yliopiston opiskelijat (lkm)
- ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä (%)

Valmistuneiden opiskelijoiden sijoittuminen (%)

- oma maakunta
- muut eriteltynä

Alumnit

Alumniportaaliin kirjautuneiden määrä* (lkm)

Henkilöstö

Henkilöstömäärä (lkm)

Mistä työntekijä tuli yliopiston palvelukseen? (lkm)

- ulkomaat
- kotimaa
- julkishallinto
- yksityinen sektori
- muu yliopisto
- muu

Mihin työntekijä siirtyi? (lkm)

- ulkomaat
 - kotimaa
 - julkishallinto
 - yksityinen sektori
 - muu yliopisto
 - muu
-

*tulossa

2. Informaation siirtyminen

Jyväskylän yliopisto on vuoden aikana henkilökuntansa kautta lukuisissa interaktioissa ympäristön kanssa. Tässä tutkimuksessa on erotettava yliopiston yhteiskunnallisen palvelutehtävän kannalta tärkeimmät interaktiot. Tavoitteena on mitata sellaista informaation siirtymistä ja suoraa vaikutusta ympäristön toimintaan, joka tapahtuu osana työtä, asemaa tai ammatillista kiinnostusta tai niiden seurauksena. Tarkasteltavaksi eivät siten tule henkilökunnan omaan harrastus- tai poliittiseen toimintaan liittyvät tehtävät.

Informaation siirtymistä tarkasteltaessa yliopiston vaikuttavuus määritellään pelkästään henkilökunnan toiminnan kautta. Tietoja opiskelijoiden osallistumisesta yh-

teiskunnalliseen toimintaan ei ole saatavissa. Kaikkia tämän vuorovaikutusluokan osa-alueita pyritään mittaamaan yhteiskunnallisen palvelutehtävän eri tasoilla.

Yhteiskunnalliseen toimintaan osallistuminen

Yhteiskunnalliseen toimintaan osallistumisella tarkoitetaan tässä sellaisia tehtäviä, joissa joku yliopiston henkilökuntaan kuuluva toimii jonkin ulkopuolisen tahon pyynnöstä. Toiminta voi tapahtua kasvokkain tai kirjoitetun tekstin välityksellä. Koska julkaisemisella on tärkeä osa informaation siirtämisessä, tämä vuorovaikutustyyppi erotettiin omaksi kokonaisuudekseen.

Erityinen osa asiantuntijana vaikuttamista ovat kotimaassa tai ulkomailla pidetyt esitykset ja esitelmä. Mitattavia esitystyyppinä ovat esimerkiksi abstraktit, posterit tai suulliset esitelmät. Esitelmä on kansainvälinen silloin, kun se pidetään kansainvälisessä seminaarissa, workshopissa, konferenssissa tai muussa tieteellisessä tapahtumassa ulkomailla tai Suomessa. Esitelmät voivat olla kutsuttuja tai muita esitelmiä.

Konsultointitoimeksiantojen määrällä mitataan suoraa informaation siirtoa yliopistosta elinkeinoelämään tai julkishallintoon. Konsultoinnin määrää voidaan mitata laskemalla tunnit tai konsultointipäivät, joita projektit viettävät yrityksissä. Tätä tietoa ei kerätä tällä hetkellä kattavasti kaikkialla yliopistossa.

Vierailut kotimaassa ja ulkomailla kertovat yliopiston henkilökunnan verkottumisesta ja kansainvälistymisestä. Yli 2 viikkoa kestäneet vierailut tilastoidaan tällä hetkellä TUTKAan. Moni merkittävä vierailu on kestoaltaan lyhyempi, joten myös lyhyemmät vierailut olisi perusteltua ottaa mukaan TUTKAan kerättäviin tietoihin.

Yliopiston aktiivisuutta yhteiskunnassa voidaan mitata myös henkilökunnan osallistumisaktiivisuutena ja jäsenyyksinä tieteellisissä seuroissa ja yhdistyksissä sekä jäsenyyksinä yhteiskunnan eri toiminnoissa: elinkeinoelämän ja julkisen sektorin organisaatioissa, työryhmissä ja projekteissa. Tällä hetkellä nämä tiedot kerätään TUTKAN osioon Muu tieteellinen toiminta.

Tiedon siirtyminen julkaisujen ja tiedotusvälineiden välityksellä

Tiedon siirtäminen on osa yliopiston perustehtävää. On huomattava, että tietoa siirtyy merkittävässä määrin opetuksen kautta, mutta se käsitetään valitun teoreettisen lähestymistavan mukaisesti kuuluvaksi yliopiston sisäisiin prosesseihin.

Tiedon siirtymistä erilaisten julkaisujen ja median välityksellä tapahtuu laajalla kentällä. Kaikkia osa-alueita on mahdoton saada mukaan, joten tavoitteena olikin valita siirtymiskanavista keskeisimmät.

Julkaisuutoiminnan merkittävän aseman vuoksi tiedon siirtymistä on perusteltua arvioida julkaisujen määränä. Erilaisten julkaisumuotojen kenttä päädyttiin kokoamaan yhdeksi indikaattoriksi, kansallinen ja kansainvälinen taso eritellen.

Tieteellisen julkaisuutoiminnan kohderyhmä on pääsääntöisesti tiedeyhteisö itse. Tiedon siirtymistä voidaan edistää tieteellisen julkaisemisen ohella tieteen popularisoinnin keinoin. Muulla kuin tieteellisellä julkaisuutoiminnalla on suuri vaikutus yliopiston julkisuuskuvaan ja sitä kautta esimerkiksi opiskelijoiden rekrytoitumiseen. Popularisointi edistää lisäksi tutkimustulosten hyödyntämistä. Populaareja tieteellisiä näkemyksiä tarvitaan, koska niiden välittämä tieto on tieteellistä julkaisua paremmin käytännön toimijoiden saatavilla.

Popularisointi voi tapahtua kirjoittamisen tai muun toiminnan, esimerkiksi näyttelytoiminnan ja tiedotusvälineissä esiintymisen välityksellä. Mittaristoon otettiin mukaan kaksi popularisointiin liittyvää mittaria. Ensimmäiseen sisällytettiin sanomalehtiartikkelit, populaarikirjoitukset, mielipidekirjoitukset sekä näyttelytoiminta ja toiseen uutisoinnit ja muu esiintyminen tiedotusvälineissä.

Juuri valmistuneessa Jyväskylän yliopiston tutkimuksen kokonaisarvioinnissa yhdeksi keskeiseksi yhteiskunnallisen vaikuttavuuden muodoksi nostettiin oppikirjojen tuottaminen (Jyväskylän yliopiston tutkimuksen kokonaisarviointi, suomenkielinen tiivistelmä, 9). Yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen oppikirjojen kirjoittaminen ja muun oppimateriaalin laatiminen otettiin mukaan yhdeksi tiedon siirtymisen väyläksi.

TUTKAA:n ei sen nykyisessä muodossa kerätä kaikkea mukaan otettua tietoa. Tiedonkeruuta edellä esitetyistä indikaattoreista tulisikin tarkentaa.

Tutkimustulosten hyödyntämisen edistäminen (innovaatiotoiminta)

Innovaatiotoiminta nousee toistuvasti esille yhteiskunnallista palvelutehtävää sivuavissa keskusteluissa ja kirjoituksissa yhtenä sen merkittävimpänä osa-alueena. Keskeisiä kysymyksiä ovat: mitä innovaatiotoiminta oikein on ja mikä rooli yliopistolla siinä on?

Tiedosta, sen tuottamisesta, siirtämisestä ja erityisesti hyödyntämisestä on tulossa tärkeä taloudellisen lisäarvon lähde. Tämä yhteiskunnallinen muutos lisää mielenkiintoa myös yliopistoja kohtaan. Yliopistojen odotetaan toimivan uudessa tietotaloudessa entistä aktiivisemmin uusien innovaatioiden lähteenä ja tekevän tutkimusta tärkeillä teknologian aloilla, mutta myös taloudellisten muutosten mukanaan tuomien ongelmien ratkaisussa. (mm. Himanen 2004).

Yliopistoilla on erittäin merkittävä rooli kansallisessa innovaatiotoiminnassa. On selvää, että yliopisto edistää innovaatiotoimintaa valmistuneilla perustutkinto-opiskelijoilla, tohtoreilla sekä muilla työntekijöillä. Lähtökohtaisesti siirtyminen työelämään tulisi olla tutkijoille houkutteleva mahdollisuus, ja toisaalta yliopiston ulkopuolella pitäisi olla kysyntää korkeasti koulutetuille.

Yliopistot eivät voi kuitenkaan yksin ottaa vastatakseen koko innovaatiotoiminnasta, vaan se edellyttää verkostoitumista ja toimimista kansainvälisellä tasolla. Verkostoitumista ja yhteistyötä mitataan tässä yhteydessä kansallisten ja kansainvälisten yhteistyöhankkeiden määränä. Huomioon otetaan hankkeet, jotka järjestelmä tunnistaa ja joista on olemassa kirjallinen sopimus.

Tähän kategoriaan kuuluvat lisäksi tilaustutkimus, yhteisrahoitteinen (TEKES) ja EU:n rahoittama tutkimus. Mittaaminen ei ole ongelmatonta, koska osa tuloksista luovutetaan vain yrityksille ja rahoittajalle. Tulevaisuudessa mahdollisesti myös nämä osa-alueet voidaan ottaa mukaan ja mittariksi voitaisiin silloin määritellä esimerkiksi tehtyjen raporttien määrä. Tässä mittaristossa indikaattorina tyydytään käyttämään tilaustutkimusten lukumäärää.

Innovaatiotoiminnan menestyksellisyyttä voidaan arvioida muun muassa tehtyjen keksintöehdotusten valossa. Keksintöilmoitusten määrä heijastaa myös henkilökunnan aktiivisuutta tutkimustulostensa kaupallisen potentiaalin tunnistamisessa.

Aikaisemman tutkimuksen ja kirjallisuuden perusteella yliopistoilla on keskeinen merkitys oppivien alueiden kehittämisessä. Yleinen käsitys lienee, että alue, jolla on yliopisto, on innovatiivisempi kuin alue, jolla ei ole yliopistoa. Yleensä tätä tilannetta todentamaan käytetään mittarina alueelta lähetettyjen patenttihakemusten määrää.

Tämä mittari otettiin mukaan myös tähän arviointiin. Toisaalta patenttihakemusten määrä kuvaa vain pientä osaa innovaatiotoiminnasta. Innovaatiotoiminnan muut ulottuvuudet kuvataan muilla mittareilla.

Innovaatiotoiminnasta puhuttaessa on sen teknologinen ulottuvuus sosiaalista ulottuvuutta korostetummassa asemassa. Yliopistoilla on kuitenkin keskeinen rooli myös sosiaalisten innovaatioiden tuottamisessa. Sosiaaliset innovaatiot muuttavat sosiaalista todellisuutta sekä synnyttävät uudenlaisia liiketoiminta-, käyttäytymis- ja organisoitumismuotoja. Niitä ei ole yhtä helppo tunnistaa kuin teknisiä keksintöjä, eivätkä ne sovellu patentoitaviksi, vaan ovat osa yhteistä julkista hyvää. Sosiaalinen innovaatio voidaan määritellä myös uudeksi tavaksi ratkaista jokin sosiaalinen ongelma. Arvioinnin ja mittaamisen näkökulmasta käsite on haastava: miten sosiaalisia innovaatioita voidaan mitata? Ratkaisuna saattaisi olla laadullisen mittarin käyttäminen tehtyjen sosiaalisten innovaatioiden kuvaamiseksi.

Yhteiskunnalliselle palvelutehtävälle on asetettu monia haasteita. Yksi niistä on tutkimuslähtöisen yritystoiminnan lisääminen. Tutkimuslähtöiset spin-off-yritykset ovat siten innovaatiotoiminnan keskeisintä arviointialuetta. Perustettujen yritysten määrä kertoo Jyväskylän yliopiston suorasta vaikutuksesta alueen yritystoimintaan.

Toimeksiantona tehdyillä opinnäytetöillä on tärkeä yhteiskunnallinen merkitys. Tästä kertova mittari sisältää sekä yhteiskuntaa palvelevien opinnäytteiden että teollisuusyhteistyönä laadittujen opinnäytteiden määrän.

TAULUKKO 10. Informaation siirtyminen.

Mittari

Yhteiskunnalliseen toimintaan osallistuminen

- Kotimaassa pidetyt esitelmät ja esitykset (lkm)
- Ulkomailla pidetyt esitelmät ja esitykset (lkm)
- Konsultointien määrä (lkm)
 - kansallisella tasolla
 - kv - tasolla
- Vierailut ulkomaille (lkm)
- Kotimaiset vierailut (lkm)
- Ulkomaiset vieraat (lkm)
- Kotimaiset vieraat (lkm)
- Jäsenyydet tieteellisissä seuroissa ja yhdistyksissä (lkm)
 - alueellisella tasolla
 - valtakunnantasolla
 - kv –tasolla
- Jäsenyydet yhteiskunnan eri toiminnossa (lkm)
 - alueellisella tasolla
 - valtakunnantasolla
 - kv –tasolla

Tiedon siirtyminen julkaisujen ja tiedotusvälineiden välityksellä

- Kansalliset julkaisut (lkm)
- Kansainväliset julkaisut (lkm)
- Sanomalehtiartikkelit, populaari- ja mielipidekirjoitukset sekä näyttelyt (lkm)
- Uutisoinnit ja muu esiintyminen tiedotusvälineissä (lkm)
- Oppikirjat ja muu oppimateriaali (lkm)

Tutkimustulosten hyödyntämisen edistäminen (innovaatiotoiminta)

- Kansainväliset yhteistyöhankkeet (lkm)
 - Kotimaiset yhteistyöhankkeet (lkm)
 - Tilaustutkimusten määrä (lkm)
 - kansallisella tasolla
 - kv - tasolla
 - Keksintöilmoitukset (lkm)
 - Patentit ja patenttihakemukset (lkm)
 - Yritysten perustaminen (spin - off yritysten lkm)
 - Muu yrityksissä työskentely: hallituspaikat jne (lkm)
 - Toimeksiantona tehdyt opinnäytetyöt (lkm)
-

3. Rahavirrat

Rahavirta koostuu lukemattomista yksittäisistä transaktioista yliopiston tililtä ja tilille vuoden aikana. Rahavirran suuruus asettaa rajat yliopiston koko toiminnan laajuudelle ja siten myös toiminnan yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle. Mallintamisen lähtökohtana on, että kun raha on saapunut toiselta tililtä yliopiston tilille, se on yliopiston rajan sisäpuolella, ja kun se lähtee yliopiston tililtä jollekin toiselle tilille, se on siirtynyt ympäristöön.

Tässä vuorovaikutusluokassa tavoitteena on hahmottaa yliopistoon sisään tulevia yhteiskunnalliseen palvelutehtävään liittyviä keskeisimpiä rahavirtoja ja toisaalta sieltä ulospäin suuntautuvia rahavirtoja ja niiden vaikutuksia ympäristöön.

Sisään tulevat rahavirrat

Yhteiskunnallisen palvelutehtävän kannalta erityisen kiinnostavaa on yliopiston saaman ja hankkiman täydentävän rahoituksen osuus kokonaisrahoituksesta.

Ulos suuntautuvat rahavirrat

Yliopiston taloudelliset vaikutukset ovat välittömiä ja välillisiä. Yliopistolla on välittömiä vaikutuksia ympäristön talouteen jo pelkästään sen takia, että yliopisto sijaitsee tietyllä alueella ja sillä on tietty määrä työntekijöitä, joille maksetaan palkkaa. Lisäksi yliopisto tuo alueelle opiskelijoita, jotka lisäävät kulutuskysyntää. Välillisiä ovat pitkälläkin aikajänteellä syntyvät uudet työpaikat ja yliopistossa tuotetun tiedon hyödyntäminen.

Ulos suuntautuvia rahavirtoja edustavat lisäksi yliopiston ympäristöstään tekemät hankinnat ja esimerkiksi rakentamiseen tekemät investoinnit. Merkittävän osan hankinnoista muodostavat ravitsemuspalvelut.

Yliopistojen taloudellisen merkityksen määrittelyssä voidaan käyttää kerrointa, joka kuvaa rahan kiertokulun kerroinvaikutusta taloudessa. Tällainen kerroin on esimerkiksi aikaisempien tutkimusten perusteella määritelty *multiplierin keskiarvo* (tulo-kerroin). Aihepiiristä on olemassa sekä kansainvälisiä että suomalaisia tutkimuksia. Aikaisempien tutkimusten perusteella yliopistojen kertoimeksi panos-tuotos-analyysien pohjalta on saatu keskimäärin 1,75. Tämän kertoimen ja yliopiston budjetin perusteella voidaan implikoida, että jokainen sijoitettu euro tuottaa takaisin 1,75 euroa kerroinvaikutuksen ansiosta. (Saarikivi 2004, 160).

TAULUKKO 11. Rahavirrat.

Mittari

Sisään tulevat rahavirrat

Kokonaisrahoitus (milj. €)
Täydentävän rahoituksen kokonaismäärä (milj. €)
Täydentävän rahoituksen osuus kokonaisrahoituksesta (%)

Ulos suuntautuvat rahavirrat

Yliopiston maksamat palkat (milj. €)
Kerrannaisvaikutukset ostovoimaan (milj. €)
Yliopiston hankinnat ulkopuolelta (milj. €)
Investoinnit (milj. €)

4. Suora fyysiseen ympäristöön vaikuttaminen

Yliopiston merkitys ja veturivaikutus alueelleen

Kokonaisuudessaan alueen vetovoiman voidaan olettaa lisääntyvän yliopiston ansiosta. Vetovoimaisuutta ja kasvukeskusilmiötä mitataan yleisesti muuttovoiton, uusien yritysten ja työpaikkojen sekä alueen taloudellisten tunnuslukujen avulla. Nämä tiedot ovatkin hyvin saatavissa. Syvemmän ymmärryksen saavuttamiseksi olisi lisäksi hahmotettava ilmiön taustalla olevia inhimillisiä voimavaroja ja inhimillisen pääoman kasvua. Tätä haetaan tarkastelemalla korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden määrää alueen väestössä.

Yliopiston vetovoimaisuutta voidaan tarkastella myös alueen väestökehitystä seuraamalla. Tarkastelu tapahtuu tässä yhteydessä maakuntatasolla, koska se kuvaa ehkä parhaiten yliopiston alueellista kokonaisvaikutusta. Indikaattoreiksi valikoituivat väkiluku ja sen muutos, alueen koulutustaso sekä uusien yritysten määrä suhteessa yrityskantaan. Uusien yritysten määrää tarkasteltaessa on otettava huomioon, että lukuun sisältyy myös muita kuin suoranaisesti yliopiston vaikutuksesta syntyneitä yrityksiä. Mittari mittaa siitä syystä enemmän alueen yleistä vireyttä. Mittaria on mahdollista tarkentaa valitsemalla mittaamisen kohteeksi tietyt toimialat: tarkastelu rajataan esimerkiksi tietointensiivisiin yrityksiin, jotka saadaan selville tilastokeskuksen tilastojen luokkia muokkaamalla.

Yhteiskuntavastuu

Yhteiskuntavastuu on Suomessa vielä melko uusi käsite, jonka taustalla on kansainvälistyminen ja pyrkimys kestävään kehitykseen. Yhteiskuntavastuun käsite on laaja ja se esitetään tässä yhteydessä erittäin rajallisena: mukaan on perusteltua ottaa ainoastaan yliopiston toiminnan viitekehuksesta lähtevät keskeiset indikaattorit. Yhteiskuntavastuun pääpaino on sosiaalista, taloudellista ja ympäristövastuuta kuvaavissa mittareissa.

Sosiaalisen vastuun arvioinnissa otetaan huomioon sekä henkilöstö että opiskelijat. Molempien hyvinvointi ja osaaminen ovat yliopiston keskeisiä menestystekijöitä. Henkilöstön sosiaalisen vastuun mittarina voidaan käyttää Työterveyslaitoksen kehittämää Työilmapiiri- ja hyvinvointibarometria (THB), jota yliopiston työpaikkaselvityksessä on käytetty vuodesta 2003 lähtien. Menetelmällä kartoitetaan organisaation toimintakykyä ja henkilöstön hyvinvointia. Opiskelijoita koskevista tiedoista tutkinnon suorittaneiden työllistymisaste indikoi sosiaalisen vastuun lisäksi koulutuksen laatua.

Kasvava täydentävän rahoituksen osuus tukee yliopiston kehittymistä edistäen siten myös alueen talouskasvua. Taloudellista vastuuta kuvaavat mittarit löytyvät kohdasta 3. Rahavirrat.

Ympäristövastuuta kuvaavat mittarit määritellään yliopistossa meneillään olevan Kestävä kehitys -ohjelmatyön valmistuttua. Ympäristövastuu on ympäristöstä ja luonnonvaroista huolehtimista. Keskeisiä kysymyksiä ovat muun muassa tehokas ja säästäväinen luonnonvarojen käyttö, veden, ilman ja maaperän suojelu ja luonnonsuojeluasiat sekä vastuu toiminnan ympäristövaikutuksista.

TAULUKKO 12. Suora fyysiseen ympäristöön vaikuttaminen.

Mittari

Yliopiston merkitys ja veturivaikutus alueelleen

Keski-Suomen maakunnan

- väkiluku
- muutos %

Alueen (Keski-Suomen maakunta) koulutustaso, korkea-asteen tutkinnon suorittaneet

- tohtorit (%)
- ylempi korkeakoulututkinto (%)
- alempi korkeakoulututkinto (%)

Uusien yritysten määrä suhteessa yrityskantaan

- Keski-Suomen maakunnassa (%)

Yhteiskuntavastuu:

Sosiaalinen vastuu

Valmistuneiden työllisyysaste (%)

Työtyytyväisyys (skaala 1-5)

Taloudellinen vastuu

Ks. taloudellista vastuuta kuvaavat mittarit osio 3. Rahavirrat

Ympäristövastuu

Ympäristövastuuta kuvaavat mittarit määritellään myöhemmin

5. Yliopiston kyky vastata ympäristöstä välittyviin haasteisiin ja odotuksiin

Ympäristötekijät monimuotoistuvat ja laajenevat globalisoituvassa maailmassa. Yliopiston strategian kulmakivenä tulisi olla korkeatasoinen ja muuntuviin haasteisiin nopeasti vastaava koulutus ja tutkimustoiminta: yliopiston tulisi olla dynaaminen toimija yhteiskunnassa. Dynaaminen organisaatiomalli perustuu verkostoitumiseen, jatkuvaan uudistumiseen ja luottamuksellisiin kumppanuussuhteisiin monen eri alan osaamisessa. (Tulevaisuusvaliokunta, Teknologian arviointeja 15).

Muutoksiin reagointi edellyttää kykyä ja välineitä tulevaisuuden ennakointiin. Yliopistolaitokselta odotetaan paljon: pystyykö se vastaamaan haasteisiin, joita yhteiskunnan tarpeet asettavat? Toimintatapojen kuvaus osoittautui tässä yhteydessä parhaimmaksi tavaksi hahmottaa yliopiston toimia.

Erilaiset palkinnot, tunnustukset, huippuyksikkönimitykset ja uudet avaukset ovat arvioituja tunnustuksia muutosherkyydestä: on osattu reagoida ajankohtaisiin haasteisiin. Tämänlaatuinen toiminta kertoo yliopiston valmiudesta tunnistaa omia vahvuuksiaan, omaa strategiaansa ja toimintansa painoaloja. Tehdyt uudet avaukset viestivät uskalluksesta ryhtyä uuteen. Uusilla avauksilla tarkoitetaan ensisijaisesti uusia koulutusohjelmia ja -aloja. Esimerkkinä onnistuneesta ja ajantajuisesta tilanneluku-

taidosta voidaan pitää Jyväskylän yliopistossa toteutettuja rakennerahasto-ohjelmia. Rakennerahastovarojen hyödyntäminen mahdollisti yliopiston nopean reagoinnin yhteiskunnan uudistuneisiin tarpeisiin ja toimintaympäristön muutoksiin.

Tunnustukset ja palkinnot voivat olla yliopisto-, tiedekunta- tai laitostasolle kohdentuneita, mutta myös henkilökohtaisia huomionosoituksia. Opiskelijoiden hyvä työllistyminen kertoo puolestaan siitä, että resurssit on osattu suunnata oikein ottaen huomioon yhteiskunnasta välittyvät tarpeet. Työllistymistä kuvaava indikaattori löytyy kohdasta 4: Yhteiskuntavastuu/sosiaalinen vastuu.

Yliopistoilla on valtakunnallisiin tehtäviin luettavia toimintoja, joita ne hoitavat ainoina Suomessa tai muualla. Näiden tehtävien haltuunottaminen kertoo yliopiston profiloitumisesta.

TAULUKKO 13. Yliopiston kyky reagoida ympäristöstä välittyviin haasteisiin.

Mittari

Toimintaympäristön muutoksiin reagoiminen

Yhteiskunnasta yliopistoon välittyy ajalle ominaisia haasteita.
Miten näihin yhteiskunnallisiin muutonhaasteisiin on reagoitu? (kuvaus)

Muutosherkkyys

Tutkimuksen huippuyksiköt (lkm)
Opetuksen laatuyksiköt (lkm)
Muut tunnustukset ja palkinnot (lkm)
Uudet koulutusohjelmat/-alat (lkm)

Profiloituminen

Valtakunnalliset tehtävät (lkm)

4 Yhteenveto

Yhteiskunnallisen palvelutehtävän osa-alueet, ydinprosessit ja -tulokset

Uuden yliopistolain myötä yliopistojen yhteiskunnallinen palvelutehtävä on saanut virallisen aseman. Jyväskylän yliopistossa on koettu tärkeäksi selvittää tarkemmin tehtävän luonnetta ja sisältöjä sekä tarkastella sen arviointiin liittyviä asetelmia. Tämän tutkimushankkeen tavoitteisiin sisältyi yhteiskunnallisen palvelutehtävän osa-alueiden ja prosessien määrittely Jyväskylän yliopistossa. Tutkimustulosten mukaan siitä ei kuitenkaan ollut mahdollista rakentaa kovinkaan yksityiskohtaista kuvaa. Syynä tähän oli se, että yhteiskunnallista palvelutehtävää oltiin melko haluttomia määrittelemään syvällisesti. Yhteenvetona voidaan esille nostaa kuitenkin seuraavia pääkohtia.

Yliopiston yhteiskunnallinen palvelutehtävä on näkökulma, ei erillinen tehtävä

Tutkimusaineistojen perusteella voidaan esittää, ettei enää tulisi puhua yliopiston kolmannesta tehtävästä: erillisen tehtävän sijaan on kysymys näkökulmasta, jonka kautta tarkastellaan jo olemassa olevia tehtäviä. Keskustelu on täsmentynyt koskemaan yhteiskunnallista palvelutehtävää ja on painottumassa uuden yliopistolain mukaan vuorovaikutukseksi yliopiston ja yhteiskunnan välillä. Tehtäviä tarkasteltaessa esiin nousee yliopiston vahvuuksia ja osaamisalueita, joita se tarvitsee suhteessaan ympäröivään yhteiskuntaan.

Valittu interaktioihin perustuva teoreettinen lähestymistapa tukee yhteiskunnallisen palvelutehtävän näkökulmaluonnetta. Mallintaminen mahdollisti analyysin, jossa tehtävän asemaa voitiin tarkastella suhteessa tutkimukseen ja opetukseen. Jos esitettyä vuorovaikutustyyppien kuvausta pidetään kattavana, voidaan kysyä, sisältyykö yhteiskunnallinen palvelutehtävä tässä esitettyihin interaktiotyyppeihin. Jos se sisältyy tehtyyn kuvaukseen, se ei ole mitään uutta tai erillistä. Jos yhteiskunnallinen palvelutehtävä vaatisi jonkin uuden interaktiotyyppin, olisi se jotain uutta, ja sitä voitaisiin pitää erillisenä tehtävänä. On lisäksi mahdollista, että yhteiskunnallinen palvelutehtävä toteutuu jo kuvattujen vuorovaikutustyyppien kautta, mutta tarvittavia interaktioinstansseja on liian vähän eli toiminta on nykyisellään liian suppeaa.

Vuorovaikutusta alueellisella, kansallisella ja globaalilla tasolla

Yhteiskunnallinen vuorovaikutus painottuu aineiston analyysin perusteella ensisijaisesti alueelliselle ja kansalliselle tasolle, mutta ulottuu yhä voimakkaammin myös kansainväliselle tasolle. Tähän ovat osaltaan vaikuttamassa niin sanottu Bolognan prosessi ja tutkintojen yhtenäistäminen. Prosessi on hidas: tällä hetkellä se on havaittavissa opiskelijoiden liikkuvuutena opiskelijavaihtojen yhteydessä ja tutkijoi-

den välisenä kommunikointina tiedeyhteisössä. Tulevaisuudessa kansainvälisyys voi merkitä enemmän sitä, että yliopisto suuntaa toimintojaan ulkomaille esimerkiksi erillislaitoksia perustamalla tai toteuttaa aiempaa enemmän yhteisiä maisteriohjelmia ulkomaisten yliopistojen kanssa.

Yhteiskunnallinen palvelutehtävä on sekä uhka että mahdollisuus

Yhteiskunnallista palvelutehtävää toteuttaessaan yliopistolla on vastassaan sekä uhkia että mahdollisuuksia. Uhkana nähtiin "sähläämisen" mahdollisuus: ei pitäydytä tekemään sitä, mitä osataan ja mikä on nimenomaan yliopistolle sopivaa toimintaa. Paras vaikuttavuus tulee perustehtävien kautta. Uusia avauksia kuitenkin tarvitaan: on kyettävä reagoimaan ympäristöstä välittyviin tarpeisiin yliopiston perustehtävät säilyttäen.

Merkittävänä mahdollisuutena koettiin yliopiston aseman vahvistuminen yhteiskunnan kehityksen tukijana. Mitä maailmalla tapahtuu – sen seuraaminen tapahtuu yliopistoissa. Yliopiston ja sen sidosryhmien toivottiin toimivan entistä kiinteämmässä yhteistyössä. Parhaimmillaan yhteistyöstä voisivat hyötyä molemmat osapuolet, jolloin voitaisiin puhua aidosta kumppanuudesta. Tämä edellyttää yliopiston toimintakulttuurin muuttamista yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten myötä.

Merkittävän haasteen muodostaa se, miten yliopistossa tuotettu tieto prosessoidaan niin, että se kyetään yliopiston ulkopuolella ottamaan vastaan. Miten jalostaa tietoa siihen muotoon, että se on mahdollista omaksua ja että se sisältää sellaisia arvoja, jotka kannattaa sisäistää?

Yhteistyötä ja roolien selkiyttämistä

Verkostoituminen ja kumppanuudet ovat avaintekijöitä, joita yliopisto tarvitsee kyetäkseen vastaamaan ympäröivän yhteiskunnan sille asettamiin haasteisiin. Yhteistyötä kannattaa tehdä kuitenkin vain silloin, kun siitä on itselle hyötyä: on mietittävä mihin kannattaa mennä mukaan ja missä on yliopiston saama lisäarvo.

Muun sidosryhmäyhteistyön lisäksi haastatellut korostivat yliopiston ja ammattikorkeakoulun roolien selkiyttämisen tarpeellisuutta. Yhteistyömahdollisuuksia ja koulutusten niveltymistä toisiinsa olisi mietittävä perin pohjin uudelleen.

Yhteiskunnallinen palvelutehtävä ja mittaaminen

Toimeksiannon toinen tehtävä koski yhteiskunnallisen palvelutehtävän arvioimista. Toimeksiannon tuloksena rakentui mittaristo, joka on uusi avaus ja yksi mahdollinen tapa toteuttaa arviointia.

Lopuksi voidaan kysyä, miksi mittareita tarvitaan, jos yhteiskunnallinen palvelutehtävä käsitetään näkökulmana. Yhteiskunnallinen palvelutehtävä tuo arvioinnille uuden näkökulman: tulosten mittaamisen rinnalla arvioidaan myös vaikuttavuutta. Tehtävän vastuullinen toteuttaminen johtaa yliopistojen toimintojen monimuotoisuuden lisääntymiseen. Tähän kehitykseen vaikuttavat keskeisesti yhteiskunnalliset muutostaasteet ja niihin vastaaminen.

Interaktioliähestymistapaan perustuvan mittariston avulla yliopiston toimintaa on mahdollista arvioida kokonaisvaltaisesti yhteiskunnallisen palvelutehtävän näkökulmasta. Interaktion näkökulman mukaan keskeinen vuorovaikutus yliopiston ja ympä-

ristön välillä tapahtuu ihmisten, informaation ja rahavirtojen siirtymisenä, yliopiston suorina vaikutuksina ja vetoimatekijöinä alueelleen sekä sen toimissa ympäristöstä välittyviin haasteisiin ja odotuksiin vastaamiseksi. Mittaristoon on koottu keskeisiä indikaattoreita, joita tämän lähestymistavan oli mahdollista tunnistaa. Valittu interaktioihin perustuva lähestymistapa on vain yksi mahdollinen lähestymistapa monien joukossa, joten on hyväksyttävä tosiasia, että sen mukainen tarkastelu rajaa ja sulkee pois muista lähtökohdista mahdollisesti tavoitettavissa olevat ilmiöt.

TAULUKKO 14. Keskeiset mittarit yhteiskunnallisen palvelutehtävän arvioimiseksi.

IHMISTEN SIIRTYMINEN

Opiskelijat

Uusien opiskelijoiden rekrytoituminen (%)

- oma maakunta
- muut eriteltynä

Suoritettut tutkinnot (lkm)

- maisteri
- tohtorit

Opiskelijamäärät

- täydennyskoulutusopiskelijat (lkm)
- avoimen yliopiston opiskelijat (lkm)
- ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä (%)

Valmistuneiden opiskelijoiden sijoittuminen (%)

- oma maakunta
- muut eriteltynä

Alumnit

Alumniportaaliin kirjautuneiden määrä* (lkm)

Henkilöstö

Henkilöstömäärä (lkm)

Mistä työntekijä tuli yliopiston palvelukseen? (lkm)

- ulkomaat
- kotimaa
- julkishallinto
- yksityinen sektori
- muu yliopisto
- jokin muu

Mihin työntekijä siirtyi? (lkm)

- ulkomaat
- kotimaa
- julkishallinto
- yksityinen sektori
- muu yliopisto
- jokin muu

INFORMAATION SIIRTYMINEN

* tulossa

Yhteiskunnalliseen toimintaan osallistuminen

Kotimaassa pidetyt esitelmät ja esitykset (lkm)

Ulkomailla pidetyt esitelmät ja esitykset (lkm)

Konsultointien määrä (lkm)

- kansallisella tasolla
- kv -tasolla

Vierailut ulkomaille (lkm)

Kotimaiset vierailut (lkm)

Ulkomaiset vieraat (lkm)

Kotimaiset vieraat (lkm)

Jäsenyydet tieteellisissä seuroissa ja yhdistyksissä (lkm)

- alueellisella tasolla
- valtakunnan tasolla
- kv -tasolla

Jäsenyydet yhteiskunnan eri toiminnoissa (lkm)

- alueellisella tasolla
- valtakunnan tasolla
- kv -tasolla

Tiedon siirtyminen julkaisujen ja tiedotusvälineiden välityksellä

Kansalliset julkaisut (lkm)

Kansainväliset julkaisut (lkm)

Sanomalehtiartikkelit, populaarikirjoitukset, mielipidekirjoitukset ja näyttelyt (lkm)

Uutisoinnit ja muu esiintyminen tiedotusvälineissä (lkm)

Oppikirjat ja muu oppimateriaali (lkm)

Tutkimustulosten hyödyntämisen edistäminen (innovaatiotoiminta)

Kansainväliset yhteistyöhankkeet (lkm)

Kotimaiset yhteistyöhankkeet (lkm)

Tilaustutkimusten määrä (lkm)

- kansallisella tasolla
- kv - tasolla

Keksintöilmoitukset (lkm)

Patentit ja patenttihakemukset (lkm)

Yritysten perustaminen (spin - off yritysten määrä)

Muu yrityksissä työskentely: mm hallituspaikat (lkm)

Toimeksiantona tehdyt opinnäytetyöt (lkm)

RAHAVIRRAT

Sisään tulevat rahavirrat

Kokonaisrahoitus (milj. €)

Täydentävän rahoituksen kokonaismäärä (milj. €)

Täydentävän rahoituksen osuus kokonaisrahoituksesta (%)

Ulos suuntautuvat rahavirrat

Yliopiston maksamat palkat (milj. €)

Kerrannaisvaikutukset ostovoimaan (milj. €)

Yliopiston hankinnat ulkopuolelta (milj. €)

Investoinnit (milj. €)

SUORA FYYSISEEN YMPÄRISTÖÖN VAIKUTTAMINEN**Yliopiston merkitys ja veturivaikutus alueelleen**

Keski-Suomen maakunnan

- väkiluku
- muutos %

Alueen (Keski-Suomen maakunta) koulutustaso:

korkea-asteen tutkinnon suorittaneet (%)

- tohtorit
- ylempi korkeakoulututkinto
- alempi korkeakoulututkinto

Uusien yritysten määrä suhteessa yrityskantaan (%)

Yhteiskuntavastuu: sosiaalinen, taloudellinen* ja ympäristövastuu**

Sosiaalinen vastuu:

Valmistuneiden työllisyysaste (%)

Työtyytyväisyys (skaala 1-5)

YLIOPISTON KYKY VASTATA YMPÄRISTÖN ODOTUKSIIN JA HAASTEISIIN**Toimintaympäristön muutoksiin reagoiminen**

Yhteiskunnasta välittyä yliopistoon ajalle ominaisia haasteita. Miten näihin yhteiskunnallisiin muutoshaasteisiin on reagoitu? (kuvaus)

Muutosherkkyys

Tutkimuksen huippuyksiköt (lkm)

Opetuksen laatuyksiköt (lkm)

Muut tunnustukset ja palkinnot (lkm)

Uudet koulutusohjelmat/ -alat (lkm)

Profiloituminen

Valtakunnalliset tehtävät (lkm)

* ks taloudellista vastuuta kuvaavat mittarit osio 3. Rahavirrat

** ympäristövastuuta kuvaavat mittarit määritellään myöhemmin

Lähteet

Eduskunnan kanslian julkaisu 3/2003. Alueellisen innovaatiotoiminnan tila, merkitys ja kehityshaasteet Suomessa. Tulevaisuusvaliokunta. Teknologian arviointeja 15.

- HE 10/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yliopistolain muuttamisesta. Helsingin yliopiston strategia 2004-2006. Luettavissa osoitteessa: [http://savotta.helsinki.fi/halvi/Toiminna.nsf/c2255e22003c064e852558bf00737b2a/\\$FILE/Strategia.pdf](http://savotta.helsinki.fi/halvi/Toiminna.nsf/c2255e22003c064e852558bf00737b2a/$FILE/Strategia.pdf)
- Himanen, P. (toim) 2004. Globaali tietoyhteiskunta. Kehityssuuntia Piilaaksosta Singaporeen. Teknologia katsaus 155/2004. Helsinki. Tekes.
- Ilmonen, K. 2001. Chydenius-instituutin alueellinen vaikuttavuus. Yliopistoihanteet muutoksessa. Artikkelit luettavissa osoitteessa: <http://www.chydenius.fi/julkaisut/chynetti/artikkelit/chynetti07.html>
- Jyväskylän yliopiston aikuiskoulutusstrategia. Luettavissa osoitteessa: <http://www.jyu.fi/strategia/kokonaisstrat.pdf>
- Jyväskylän yliopiston innovaatiopolitiikka. Luettavissa osoitteessa: <http://www.jyu.fi/hallinto/tutkimuspalvelut/innovaatio/innovaatiopolitiikka>
- Jyväskylän yliopiston kokonaisstrategia. Luettavissa osoitteessa: <http://www.jyu.fi/strategia/aikstrategia.html>
- Jyväskylän yliopiston tutkimuksen kokonaisarviointi 2004-2006. Suomenkielinen tiivistelmä. Luettavissa osoitteessa: http://www.jyu.fi/hallinto/tutkimuspalvelut/kokonaisarviointi/arvioinnin_tiedostot/arviointitiivistelma.pdf
- Keskipohjanmaan korkeakoulujen alueellisen yhteistyön strategia. Asiakirja luettavissa osoitteessa: <http://www.jyu.fi/strategia/KPaluestrategia.pdf>
- Keski-Suomen korkeakoulujen aluestrategia 2005-2009. Asiakirja luettavissa osoitteessa: <http://www.jyu.fi/strategia/aluestrategia.pdf>
- Kinnunen, J. 2001. Korkeakoulujen alueellisen vaikuttavuuden arviointi. Kriteerejä vuorovaikutteisuuden arvottamiselle. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 5:2001. Helsinki. Edita.
- Laki yliopistolain muuttamisesta 2005. 556.1./15.7.2005.
- Lemola, T. 2004. Yliopistojen kolmannen tehtävän alueelliset ulottuvuudet. Teoksessa K. Kankaala et al. Yliopistojen kolmas tehtävä? Helsinki. Edita, 115-131.
- Luukkonen, J. 1989. Yleinen systeemiteoria ja sen soveltaminen sosiaalisen järjestelmän tarkasteluun. Teoksessa P. Nikkanen (toim.) Yliopiston sisäinen kehittäminen. Oulu: Monistus- ja Kuvakeskus, 1-16.
- Määttä, S. 2000. Tasapainoinen menestystarina. Balanced scorecardin tuolla puolen. Helsinki. Inforviestintä Oy.
- Nieminen, M. 2004. Lähtökohtia yliopistojen kolmannen tehtävän tarkastelulle. Teoksessa K. Kankaala et al. Yliopistojen kolmas tehtävä? Helsinki. Edita, 15-42.
- Opetusministeriön monisteita 2006:1. Opetusministeriön tulossuunnitelma 2006.

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004: 36. Yliopistojen ja Ammatikorkeakoulujen tutkimuksen rakenneselvitys.

Sopimus Jyväskylän yliopiston Chydenius-Instituutin ja Vaasan yliopiston välisestä yhteistyöstä. Julkaisematon.

Oulun yliopisto 2010-luvulle. Luettavissa osoitteessa: [http://www.hallinto.oulu.fi /suunnit/raportit/Oulun_yliopisto_2010_luvulle.pdf](http://www.hallinto.oulu.fi/suunnit/raportit/Oulun_yliopisto_2010_luvulle.pdf)

Sopimus Jyväskylän yliopiston ja Oulun yliopiston välisestä yhteistyöstä. Julkaisematon.

Tampereen yliopiston strategia. Luettavissa osoitteessa: http://www.uta.fi/hallintokeskus/suunnittelu/asiakirjat/TaY_strategia2006.pdf

Veijalainen, Jari (2005). Systemiteoreettista tarkastelua. Julkaisematon moniste.

Yliopistolaki 1997. 645/27.6.1997.

LIITE 1. Jyväskylän yliopiston yhteiskunnallinen palvelutehtävä tiedekuntien ja erillislaitosten näkökulmasta

Yhteiskunnallinen palvelutehtävä koskee koko yliopistoyhteisöä, mutta painottuu eri tavoin eri osissa yliopistoa. Eri tiedekunnat ovat yhteiskunnallisen palvelutehtävän suhteen erilaisia: joillakin tieteenaloilla yhteiskunnallisella vuorovaikutuksella on pitkät perinteet, toisille se on hieman uudempaa. Erillislaitokset voidaan nähdä useimmin nimenomaan yhteiskunnallista palvelutehtävää suorittavina yksikköinä. Niiden toiminnassa korostuu erityisesti yliopistojen aluekehitystehtävä.

Tiedekunnat:

Humanistinen tiedekunta

Tiedekunta yhdistää humanistisen yleissivistyksen parhaat perinteet laadukkaaseen, tulevaisuutta luotaavaan tutkimukseen ja työelämäsuuntautuneeseen, tehokkaaseen koulutukseen. Tiedekunta toimii suomalaisen kulttuurin vahvistamiseksi ja tuo esiin sen panosta kansainvälisessä yhteisössä. Tutkimusta ja jatkokoulutusta kehittämään ja edistämään perustettiin vuonna 2002 Wolmar Schildt -instituutti. Instituutti tukee tiedekunnan ainelaitosten tutkijakoulutusta ja avustaa tutkimus- ja kehittämishankkeiden edellytysten luomisessa ja hankkeiden hallinnoinnissa. Erityistä huomiota kiinnitetään monitieteiseen ja kansainväliseen tutkimukseen ja yhteyksien luomiseen yliopiston ulkopuolisiin tahoihin.

Soveltavan kielentutkimuksen keskus (SOLKI) on Jyväskylän yliopistoon (humanistinen tiedekunta) kuuluva tutkimuslaitos, jolla on myös valtakunnallisia tehtäviä. Sen toiminta-alueeseen kuuluvat yhteiskuntaan ja yksilöihin liittyvät kielen, kielenkäytön ja kielenoppimisen kysymykset. Yhteiskunnallinen palvelutehtävä on keskeinen osa tutkimuslaitoksen toimintaa. SOLKI osallistuu mm. aktiivisesti maassa käytävään kieleen, sen opetukseen ja oppimiseen liittyvään keskusteluun ja julkaisee tieteellisiä tutkimuksia, raportteja ja oppikirjoja, toimii asiantuntijana eri ministeriöiden, opetushallituksen, yliopistojen ja korkeakoulujen työryhmissä sekä ylioppilastutkintolautakunnassa.

Informaatioteknologian tiedekunta

Informaatioteknologian tiedekunnan tehtävänä on kouluttaa informaatioteknologian laaja-alaisia osaajia yhteistyössä yliopiston muiden tieteenalojen kanssa, antaa monipuoliset tietojenkäsittelyn perusvalmiudet muiden alojen ammattilaisille, harjoittaa kansainvälisesti korkeatasoista tutkimusta valitsemillaan osaamisalueilla sekä osallistua teknologian siirtoon ja kehittämiseen Suomessa. Tiedekunnan toimintaperiaatteena on tiivis kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö sekä pyrkimys rakentaa monipuoliset yhteydet elinkeinoelämän kanssa. Tiedekunnassa kiinnitetään erityistä huomiota alueelliseen yhteistyöhön ja Keski-Suomen alueen rakennemuutoksen edellyttämiin koulutushaasteisiin vastaamiseen sekä toimialarakenteen monipuolistamisen vaativan koulutustehtävän täyttämiseen.

Tiedekunnan alaisuuteen kuuluu erillisenä laitoksena TITU (tietotekniikan tutkimusyksikkö). Sen toiminta on tutkimuksen ohella teknologiaosaamisen siirtoon liittyvää osaamisen kehittämisen tukemista ja konsultointia.

Kasvatustieteiden tiedekunta

Tiedekunnan aikuiskoulutus toteuttaa aktiivisesti yliopiston yhteiskunnallista palvelutehtävää ja vastaa työelämän muutokseen sekä yksityisellä että julkisella sektorilla. Aikuiskoulutuksella on keskeinen rooli yliopiston alueellisissa, kansallisissa ja kansainvälisissä toimintamuodoissa. Asiakaslähtöisen koulutustarjonnan perustana ovat tieteellinen tutkimus ja osaamisen vahvuusalueet yhdessä elinikäisen oppimisen periaatteen kanssa.

Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta

Jyväskylän yliopiston liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta on alansa ainoa yliopistotasoinen yksikkö Suomessa. Tiedekunnan keskeiset tehtävät ovat korkean tason asiantuntijoiden kouluttaminen liikunta- ja terveystieteiden eri aloille yhteiskunnassa sekä liikunta- ja terveystieteiden tutkiminen ja kehittäminen niiden olennaisilla osa-alueilla muun muassa tuottamalla, kokoamalla ja välittämällä niiden suunnittelussa ja toteuttamisessa tarvittavaa tietoa.

Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta

Koulutuksen ja tutkimuksen läheisen vuorovaikutuksen ansiosta tiedekunnan koulutus suuntautuu sinne, missä tuotetaan ja tarvitaan uusinta tietoa: koulutuksella on vastattu ja vastataan yhteiskunnalliseen kysyntään. Vahvat tutkimuskeskittymät tukevat osaltaan alueellista kehitystä. Vuoden 2004 aikana tiedekuntaan syntyi kaksi uutta merkittävää tutkimuskeskittymää. NanoScience Center (NCS) perustettiin edistämään monitieteistä nanotieteiden ja -teknologian tutkimusta, koulutusta ja yritystoimintaa. Toisena tiedekunnan tutkimusverkon laajentamisen avauksena yliopisto ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos sopivat tutkimus-, koulutus- ja kehittämissyhteistyöstä vesien, kalakantojen ja ympäristöhoidon alueilla. Molemmat tutkimuskeskittymät ovat erinomaisia esimerkkejä siitä, miten uusiin tutkimuksellisiin, teknologisiin ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin etsitään ratkaisuja tieteiden, laitosten ja yksiköiden väliset rajat ylittäen.

Taloustieteiden tiedekunta

Tiedekunnan toiminta voidaan yliopiston kokonaisstrategian mukaisesti jakaa kolmen päätehtävän alle. Strategian peruspilarina pidetään koulutusta. Toisena perustehtävänä tiedekunnalla on tutkimuksen suorittaminen. Tiedekunnan kolmannen perustehtävän muodostaa yhteiskunnallinen palvelutehtävä. Tehtävät nähdään osin päällekkäisinä ja toisiaan ruokkivina. Koulutus ja tutkimus muodostavat yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ytimen ja tämä on tiedekunnassa sijaitsevan asiantuntijapalvelut-yksikön toiminnan lähtökohta.

Asiantuntijapalvelut-yksikkö toteuttaa yliopistoille asetettua yhteiskunnallista palvelutehtävää toimimalla asiantuntijana osaamisalueillaan vaikuttavuuden evaluointitutkimuksessa sekä aluetaloudellisessa ja yritystoimintaan liittyvässä tutkimuksessa. Yksikön tehtävän on tieteelliseen tutkimukseen perustuen tuottaa ja levittää yhteiskuntaa palvelevaa tutkimustietoa.

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Monitieteisyytensä ja tutkimusyhteyksiensä kautta tiedekunta tuottaa yhteiskunnallisesti relevanttia tutkimustietoa ja tarjoaa korkeatasoiseen yliopistolliseen tutkimukseen ja opetukseen perustuvia asiantuntijapalveluja elinkeinoelämälle, julkiselle sektorille ja kolmannelle sektorille. Tiedekunta ei kuitenkaan ainoastaan vastaa yhteiskunnan tarpeisiin, vaan se pyrkii vaikuttamaan myös siihen, miten yhteiskunta kehittyy.

Erillislaitokset:

Agora Center

Agora Centerille on johtosäännössä määrätty tehtäväksi: *Laitoksen tehtävänä on monitieteinen tietoyhteiskuntaan sekä ihmislähtöisen, elämänkaaren eri vaiheet huomioonottavan, tieto- ja viestintäteknologian kehittämiseen liittyvä korkeatasoinen tutkimus ja kehittämistyö sekä niiden koordinointi ja hallinnointi.*

Agora Center toimii foorumina tieteidenväliselle yhteistyölle. Agora (kreik.) = tori, kohtauspaikka. Sen tarjoama lisäarvo yliopistolle on ensisijaisesti innovatiivisen toimintaympäristön synnyttäminen, henkisen pääoman liikkuvuus tieteenalarajojen yli, ja sellaisen sosiaalisen pääoman synnyttäminen, jota tarvitaan monitieteisessä yhteistyössä ja yhteiskunnallisiin ongelmiin vaikuttamisessa (Agora Center Itsearviointiraportti vuosilta 2002–2003).

Avoim yliopisto

Jyväskylän yliopiston avoin yliopisto on maamme laajin ja monipuolisin avoimen yliopisto-opetuksen järjestäjä. Avoimen yliopiston tehtävänä on elinikäisen oppimisen mahdollistaminen kaikille perus- ja aineopinnoista sekä kieli- ja viestintäopinnoista kiinnostuneille iästä, pohjakoulutuksesta tai asuinpaikasta riippumatta. Opetusta järjestetään Jyväskylän lisäksi Helsingin palvelupisteessä sekä noin 160 yhteistyöoppilaitoksessa ympäri Suomea. Opiskelijoita on vuosittain noin 18 000.

Museo

Korkeakoulun muututtua yliopistoksi museosta tuli yliopiston museo, ja vuonna 1980 se jaettiin kahteen osastoon, kulttuurihistorialliseen ja luonnontieteelliseen. Jyväskylän yliopiston museo on kehittynyt vuosikymmenien kuluessa seminaarilaisten kansantieteellisestä kokoelmasta yliopistoyhteisön vaiheita, toimintaa ja kulttuuriympäristöä esitteleväksi museoksi. Blomstedtin opetustarkoituksessa perustamalla museolla on edelleen keskeinen tehtävä kasvattajana. Se toimii museologian harjoittelupaikkana, opetuseksena, jossa opiskelijat tutustuvat museotyöhön.

Museon kulttuurihistoriallinen osasto kerää, tutkii ja säilyttää ja esittelee yliopiston historiaan ja nykypäivään liittyvää aineistoa. Osasto hoitaa myös yliopiston taidekokoelmia ja toimii asiantuntijana yliopistoalueen rakennettua ympäristöä koskevissa kysymyksissä. Keski-Suomen luontomuseo (luonnontieteellinen osasto) on osa Jyväskylän yliopiston museon toimintaa. Perusnäyttelyn tehtävänä on kertoa Keski-Suomen luonnon monimuotoisuudesta ja ympäristönsuojelusta.

Museo pyrkii suuntaamaan toimintaansa tiedemuseon suuntaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että sen palveluihin kuuluisi kertoa myös nykypäivästä, esimerkiksi eri laitosten uusista keihäänkärkialoista ja viimeisimmistä tutkimustuloksista.

Kielikeskus

Kielikeskuksen ensisijainen tehtävä on järjestää tutkintoasetusten edellyttämät kieli- ja viestintäopinnot kaikille perusopiskelijoille. Tavoitteena on antaa ajantasaista ja laadukasta kieli- ja viestintäkoulutusta akateemisen opiskelun ja työelämän tarpeisiin, ohjata opiskelutaitojen, itseohjautuvuuden ja itseohjatun oppimisen kehittämiseen ja näin luoda perusta opiskelijoiden elinikäiselle kielenoppimiselle.

Koulutuksen tutkimuslaitos

Tutkimuslaitoksen keskeisenä tehtävänä on koulutuksen kehittäminen tutkimuksen avulla. Tutkimuslaitoksen toiminta on alusta lähtien pyrkinyt luomaan pohjaa ns. perustutkimukselle, erilaisille survey-tutkimuksille ja pitkittäistyyppisille tutkimuksille. Laitos on kehittänyt erityisesti monitieteistä lähestymistapaa koulutuksen ja opetuksen tutkimiseen. Erityisen merkittävä laitoksen panos on ollut koulutustutkimuksen alalla Suomessa. Yhteiskunnalliseen palvelutehtävään on panostettu esimerkiksi koulujen kehittämishankkeissa.

Tutkimus- ja rekrytointipalvelut

Ikään kuin ”sisäisenä välittäjäorganisaationa” toimivan yksikön tehtäviin sisältyy tutkijoiden avustaminen hankkeiden suunnittelussa, kustannusarvioiden laatimisessa ja sopimusasioissa. Yksikössä hallinnoidaan keskitetysti EU:n rahoittamia tutkimus- ja kehittämisohjelmia ja se tarjoaa lisäksi tietoa ja neuvontaa kansainvälisistä ja kotimaisista tutkimuksen rahoittajista. Innovaatiotoiminnan tukipalveluina edesautetaan tutkimustulosten hyödyntämistä ja uuden yritystoiminnan syntymistä innovaatiopolitiikan mukaisesti nimenomaan prosessin alkuvaiheessa (kaupallistaminen hoidetaan muissa organisaatioissa). Yksikön toimintaan kuuluvat myös rekrytointipalvelut, jonka keskeisiin tehtäviin kuuluu työnvälityspalvelut.

Täydennyskoulutuskeskus

Jyväskylän yliopistossa täydennyskoulutusta antaa yliopiston itsenäinen erillislaitos Täydennyskoulutuskeskus. Lisäksi täydennyskoulutusta tarjotaan Chydenius-instituutissa Kokkolassa. Täydennyskoulutuskeskus on mukana alueellisissa kehittämisohjelmissa mutta myös kansainvälisissä koulutus- ja kehittämishankkeissa. Täydennyskoulutuskeskus tarjoaa räätälöityjä koulutuspaketteja, ja sen toiminta kattaa koko maan. Täydennyskoulutuksen asiakkaita ovat mm. yritykset ja muut organisaatiot, johtajat ja johtajiksi siirtyvät, organisaatioiden avainhenkilöt, tieto- ja viestintätekniikan käyttäjät ja kehittäjät, opetus- ja kasvatustieteen ammattilaiset sekä sosiaali- ja terveysalan henkilöstö.

Täydennyskoulutuskeskus toimii myös tuotekehittäjänä. Sen suojissa on virinnyt ensimmäisenä maassamme esimerkiksi Ikääntyvien yliopiston toiminta.

Ympäristöntutkimuskeskus

Ympäristöntutkimuskeskuksen keskeisenä tehtävänä on tieteellinen ympäristöntutkimus ja siihen liittyvä ympäristösuunnittelu, ympäristövaikutusten arviointi ja akkreditoitu laboratoriotointa. Ympäristöntutkimuskeskus tarjoaa tutkimus- ja suunnittelupalveluja mm. yrityksille, yhteisöille ja viranomaisille. Tutkimus- ja suunnittelualueisiin kuuluvat vesistöt, ilman laatu ja ympäristömelu, maaperä ja saastuneet maa-alueet, ympäristön haitta-aineiden biologinen merkitys sekä jätehuoltoon, vesien puhdistukseen ja muuhun ympäristöteknologiaan liittyvät kysymykset.

Yksikön vahvuutena on monipuolinen asiantuntemus ja kokonaisuuksien hallinta. Keskus tarjoaa akkreditoitua laboratoriotointa.

Chydenius-instituutti – Kokkolan yliopistokeskus

Valtion koulutuspoliittinen linjaus on ollut vahvistaa korkeakoulujen aluevaikutuksia: opetusministeriön strategioissa koulutus- ja tiedepolitiikka on nostettu keskeisiksi vaikutuskanaviksi alueellisesti tasapainoisen kehityksen ja palveluiden turvaamiseksi maan eri osissa. Yliopistojen aluevaikutusten vahvistamiseksi perustetut yliopistokeskukset vastaavat tähän osaamisen kehittämisen haasteeseen maakunnallisina kehittämishankkeina.

Kokkolan yliopistokeskuksella on merkittävä rooli alueensa uuden osaamisen luomisessa sekä alueellisen innovaatiojärjestelmän kehittämisessä. Chydenius-instituutissa – Kokkolan yliopistokeskuksessa alueellista yhteistyötä tehdään Jyväskylän, Oulun ja Vaasan yliopistojen toimesta. Sovitun työnjaon mukaisesti kukin yliopisto tuo yliopistokeskukseen omaa keskeisintä osaamistaan alueen tarpeista lähtien.

Chydenius-instituutin tehtävänä on:

Keski-Pohjanmaan aineellisen ja henkisen kasvun tukeminen koulutuksen ja tutkimuksen avulla sekä Anders Chydeniuksen elämäntyön ja henkisen perinnön vaaliminen.

Chydenius-instituutin toiminta-ajatus lähtee yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin vastaamisesta lähinnä yksilö-, yhteisö- ja aluetasolla. Kokkolan yliopistokeskuksen missiona on toimia alueellisena ja yhteiskunnallisena vaikuttajana yliopistollisin välinein: tutkimuksen, opetuksen ja kehittämistoiminnan kautta. Palvelut perustuvat elinikäisen oppimisen periaatteeseen, jolloin koulutuspoliittiseksi painopistealueeksi nousee aikuiskoulutus.

Kokkolan yliopistokeskuksen ydinprosessit rakentuvat yliopistokeskuksen mission ja toimintastrategian varaan: *Vuoteen 2010 mennessä Chydenius-instituutti – Kokkolan yliopistokeskus on laajasti verkostoitunut, alueen johtava, monialainen koulutus- ja tutkimuslaitos, jolla on vakiintuneet tehtävät osana suomalaista yliopistojärjestelmää. Kokkolan yliopistokeskus tunnetaan erityisesti työelämälähtöisten ja joustavien koulutusmallien kehittäjänä.*

Jyväskylän yliopisto pitää tärkeänä, että Chydenius-instituutin roolia alueellisena kehittämissyöksikkönä vahvistetaan edelleen alueen kehittymisedellytysten edistämiseksi. Yliopistokeskuksissa yhteiskunnallinen palvelutehtävä näyttäytyy varsinaisia kampusyliopistoja vahvemmin alueellisena kehittämistehtävänä. Yliopistokeskus hoitaa tätä tehtävää tekemällä tiivistä yhteistyötä alueen kuntien ja elinkeinoelämän kanssa. Jyväskylän yliopisto on mukana myös Kajaanin yliopistokeskuksessa, jonka koordinaattorina toimii Oulun yliopisto.

LIITE 2. YHTEISKUNNALLINEN PALVELUTEHTÄVÄ MUISSA YLIOPISTOISSA

Viime vuosien aikana yliopistot ovat laajentaneet toimintaansa voimakkaasti varsinaisten sijaintipaikkakuntien ulkopuolelle. Kehitystä ovat osaltaan tukeneet Euroopan unionin rakennerahastojen tarjoamat mahdollisuudet, joiden myötä eri puolilla maata on käynnistetty maisteriohjelmia, pääosin tietoteollisuusaloilla.

Yliopistot toteuttavat yhteiskunnallista palvelutehtävää hieman eri painotuksin, ja alueista johtuvat erot vaikuttavat palvelutehtävän luonteeseen merkittävästi. Tutkimus- ja kehitystyössä on verkostoiduttu alueiden muiden toimijoiden kanssa. Kaikki tässä kartoituksessa mukana olevat yliopistot ovat mukana tiedepuisto- ja osaamiskeskustyyppisissä toiminnoissa. Yliopistojen aikuiskoulutus ulottuu kaikilla laajasti niitä ympäröiville alueille.

Helsingin yliopisto on Suomen johtava monialainen yliopisto, jonne opiskelijat rekrytoituvat hyvin laajalta alueelta. Helsingin yliopiston alueyhteistyö painottuu Helsingin metropolialueelle. Yliopisto koordinoi Lahden ja Mikkelin yliopistokeskuksia, joten se on laajentamassa yhteiskunnallista vaikuttavuuttaan myös niiden toiminta-alueille.

Tampereen yliopisto panostaa erityisesti tutkimukseen niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Alueellinen ulottuvuus näkyy yliopiston mukanaolossa Seinäjoen ja Porin yliopistokeskuksissa.

Oulun yliopiston kohdalla alueellisen tehtävän merkitys on korostuneesti esillä: yliopisto sai jo perustamisvaiheessaan voimakkaan alueellisen painotuksen. Yliopiston perustamisesta (1959) alkanut korkeakoulujen hajasijoittaminen on merkinnyt Oulun yliopistolle erikoislaatuista asemaa, koska sille on jo laissa säädetty tehtäväksi Pohjois-Suomelle tärkeiden alojen tutkimuksen suorittaminen.

Jyväskylän yliopisto kasvaa ja kehittyy voimakkaasti ja on sitä kautta pyrkimässä yhä enemmän kansainvälisten toimijoiden joukkoon. Alueetasolla yliopisto vaikuttaa erityisesti Kokkolan ja Kajaanin yliopistokeskuksissa.

Helsingin yliopisto

Yliopisto määrittelee strategiassaan (2004-2006) tehtävänsä seuraavasti: *Helsingin yliopisto on suomen monipuolisin sivistyksen ja henkisen uudistumisen instituutio, joka luo uutta tieteellistä ajattelutapaa korkeatasoisen tutkimuksen, opetuksen ja yhteistyön avulla sekä välittää niitä suomalaiseen yhteiskuntaan sen hyvinvoinnin lisäämiseksi. Yliopisto profiloituu erityisesti tutkimukseen ja tutkijakoulutukseen.*

Yliopisto sisällyttää yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen:

Yliopisto tarjoaa *monipuolisia asiantuntijapalveluja* edustamallaan tieteenaloilla toimimalla asiantuntijatehtävissä, osallistumalla julkiseen keskusteluun, tekemällä tunnetuksi tieteellistä tietoa ja edistämällä oikeudenmukaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentamista ja kansallisen kulttuuriperinnön säilyttämistä.

Yliopisto *tukee tutkimuksensa avulla elinkeinoelämää ja työllisyyttä*. Tilaustutkimusta edistetään aluekehityksestä vastaavien yhteisöjen ja elinkeinoelämän kanssa. Tutkimustulosten patentointi- ja uusyritystoimintaa tehostetaan tutkimuspalvelujen, innovaatio- ja rahoitusasiamiesten, Licentia Oy:n ja Helsingin Tiedepuisto Oy:n yhteistyönä.

Yliopisto pitää huolta työelämän osaamistarpeista tarjoamalla työelämän muuttuviin vaatimuksiin vastaavaa koulutusta, tarjoamalla monipuolista aikuiskoulutusta ja palvelemalla avoimen yliopiston kautta elinikäistä oppimista ja tarjoamalla myös sitä kautta väylän yliopisto-opintoihin. Täydennyskoulutusorganisaatio vastaa pitkäaikaisilla koulutus sopimuksilla ja alueellisilla tutkimus- ja kehittämishankkeilla yhteistyökumppaneidensa tarpeisiin.

Yliopistolaisuus on elämänikäistä –ajattelun mukaisesti yliopistossa ylläpidetään aktiivista alumnitoimintaa.

Yhteistyö alueiden kehittämiseksi: Helsingin yliopisto osallistuu alueelliseen kehittämistyöhön tarjoamalla tutkimus- ja kehittämisasiantuntemustaan sekä antamalla alueellisia tarpeita tyydyttävää koulutusta. Alueyhteistyö painottuu Helsingin metro-
polialueelle, mutta pääkaupunkiseudun ulkopuolista yhteistyötä pyritään lisäämään. Yliopistolla on koordinoituvastuu Lahden ja Mikkelin yliopistokeskuksista ja se osallistuu myös Seinäjoen yliopistokeskuksen toimintaan. Lisäksi yliopisto on mukana pääkaupunkiseudun yhdeksän yliopiston yhteisessä konsortiossa. Yliopistolla on yhteistyöneuvottelukunta viidentoista ammattikorkeakoulun kanssa ja se on tarvittaessa mukana sellaisissa alueiden kehittämishankkeissa, missä päävastuu on alueen omalla yliopistolla.

Yliopisto toimii maailmanlaajuisesti: uudet tutkimuksen rahoitusmuodot sekä opettaja- ja opiskelijavaihdot korostavat yhteyksien syntymistä maan rajojen ulkopuolelle. Helsingin yliopistolla on asiantuntemusta kaikilla EU:n pohjoisen ulottuvuuden aihealueilla, ja konkreettisia tutkimus- ja koulutushankkeita tullaan siltä pohjalta myös kehittämään. Yhteistyösopimuksia on kaikilla mantereilla toimivien yliopistojen kanssa.

Tampereen yliopisto

Oman määritelmänsä mukaan *Tampereen yliopisto on monialainen tiedeyhteisö, jonka toiminta perustuu tieteelliseen tutkimukseen ja laajaan opiskelun vapauteen.*

Tampereen yliopisto palvelee korkeatasoisella tutkimuksella ja opetuksella yhteiskuntaa ja kulttuuria.

Yliopistolla on erityistehtävä yhteiskunnallisten ilmiöiden erittelijänä, kriitikkona ja kansalaisyhteiskunnan rakentajana. Toiminta- ja taloussuunnitelman 2005-2008 mukaan Tampereen yliopisto toteuttaa yhteiskunnallista palvelutehtäväänsä alueellisena, valtakunnallisena ja kansainvälisenä toimijana. Kokonaisstrategiansa (2001) mukaan yliopisto elää kiinteässä vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Ympäristön tarpeet vaikuttavat myös tutkimuksen suuntautumiseen, mutta ympäristö saattaa yhtä hyvin olla joko Pirkanmaa tai koko maailma. Yliopiston osallistuminen EU:n rahastohankkeisiin on merkittävä osa yliopiston alueellista yhteiskunnallista toimintaa.

Yliopisto näyttäytyy alueellisille toimijoille yhteistyötahona teknologian siirrossa ja osaamisen kehittämisessä. Yliopistolla on toimintaa myös Hämeenlinnassa, Porissa ja Seinäjoella, jonka yliopistokeskusta se koordinoi. Yliopistolla on valtakunnallisen toimijan tehtäviä kansallisissa tutkimus- ja kehittämishankkeissa. Kansainvälisellä toiminnallaan yliopisto pyrkii saavuttamaan kansainvälisen tutkimusyliopiston roolin.

Yliopiston valtakunnallinen ja alueellinen merkitys ilmenee palvelutehtävissä välittömästi ja on olennainen osa yliopiston tarvitsemaa myönteistä julkisuutta. Yliopisto palvelee yhteiskuntaa monin tavoin myös maksutta: työntekijät toimivat monissa julkisissa asiantuntija- ja luottamustehtävissä sekä luovat kuvaa yliopistosta ja sen

osaamisesta myös tiedotusvälineissä. Yliopisto julkaisee tiede- ja kulttuurilehti ”Aikalaista”, jonka tavoitteena on välittää kattavasti ja helposti ymmärrettävässä muodossa olevaa tietoa tutkimusten tuloksista ja yliopiston järjestämästä koulutuksesta. Yliopisto kehittää jatkuvasti entistä parempia ja tehokkaampia keinoja toimintansa tunnetuksi tekemiseen ja tiedottamiseen.

Yhtenä kuudesta kehittämishankkeestaan yliopisto pyrkii vuosina 2006–2009 vahvistamaan yhteiskunnallista palvelutehtäväänsä nostamalla esiin ja hyödyntämällä laajaa yhteiskunnallista etua tarjoavat erityisvahvuutensa ja valtakunnalliset tehtävänsä.

Oulun yliopisto

Oulun yliopisto on maamme ensimmäinen alueen tarpeisiin perustettu yliopisto. Yliopiston vaikutuspiiri kattaa puolet Suomen pinta-alasta.

Perustehtävä: Oulun yliopisto on kansainvälinen tiedeyliopisto, joka edistää sivistystä ja aineellista hyvinvointia erityisesti Pohjois-Suomessa. Yliopisto on korkeatasoinen oppimisympäristö ja kouluttaa erikoisalojen asiantuntijoita ja monialaisia osaajia haastaviin kansallisiin ja kansainvälisiin tehtäviin.

Oulun yliopisto on sisällyttänyt hallintojohtosääntöonsä määräykset yhteiskunnallisesta palvelutoiminnasta. Hallintojohtosäännön mukaan yliopistolaissa todettujen perustehtävien, opetuksen ja tutkimuksen ohella ja näihin liittyen yliopisto toteuttaa aluekehitystä edistäviä ja muita yhteiskunnallisia palvelutehtäviä yhtenä päätulosalueenaan.

Yliopiston toiminta- ja taloussuunnitelman 2005–2008 mukaan yhteiskunnalliset palvelutehtävät on jaettu *yleiseen yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen ja EU-perusteiseen yhteistoimintaan.*

Yleinen yhteiskunnallinen vuorovaikutus

Yliopistolla on *valtakunnallisia tehtäviä*, kuten saamen kielen ja saamelaisen kulttuurin tutkimus ja opetus

Yhteiskunnallisilla palveluilla tarkoitetaan niitä aktiivisia toimia, joilla yliopisto lisää tutkimus- ja koulutustoiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Kysymys on yliopiston perustehtävien tieteellisen tutkimuksen ja siihen perustuvan koulutuksen toteuttamisesta vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa. Yhteiskunnallisia palveluja toteutetaan alueellisen toiminnan ja innovaatiotoiminnan avulla.

Yliopistokeskukset: Oulun yliopisto koordinoi yliopistoyhteistyötä Kajaanin yliopistokeskuksessa. Yliopistokeskuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on kohottaa toiminta-alueensa osaamisen tasoa sekä edistää sen hyvinvointia, kilpailukykyä ja kulttuuria yliopistollisen ja asiakaslähtöisen tutkimus-, koulutus- ja kehittämistoiminnan avulla. Oulun yliopisto osallistuu Jyväskylän yliopiston koordinoiman Kokkolan yliopistokeskuksen toimintaan. Oulun yliopiston vastuulla ovat tietotekniikan alat, eräät luonnontieteen alat sekä lääketiede ja terveydenhuoltoala.

Muut aluetoimipisteet: Sodankylän geofysiikan observatorio, Oulun eteläinen instituutti, Meri-lappi Instituutti ja yliopiston Raahen toimipiste ovat Oulun yliopiston alueyksiköitä ja tukevat toiminnallaan yliopiston yhteiskunnallista palvelutoimintaa.